LOGOS

Dinu Moscal

TEORIA CÂMPURILOR LEXICALE

CU APLICAȚIE LA TERMINOLOGIA POPULARĂ A FORMELOR DE RELIEF POZITIV

Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" Iași

LOGOS

11

LINGVISTICĂ • POETICĂ • STILISTICĂ

Fondatorul Colecţiei „Logos”: Dumitru Irimia
Colecţia „Logos” este coordonată de Ana-Maria Minuţ şi Ioan Milică

Dinu Moscal (n. 1975) este cercetător în cadrul departamentului de toponimie al Institutului de Filologie Română „A. Philippide” – Filiala Iaşi a Academiei Române. A publicat studii şi recenzii în *Anuarul de Lingvistică şi Istorie Literară*, *Logos & Episteme*, *Philologica Jassyensia* ş.a. Este coautor la *Mic dicţionar toponimic al Moldovei (Structural şi etimologic). Partea 1. Toponime personale*.

Referenţi ştiinţifici:
Prof.univ.dr. Constantin Frâncu
Conf.dr. Ana-Maria Minuţ
Lect.dr. Ioan Milică

Redactor: Dana Lungu
Tehnoredactor: Luminiţa Răducanu
Coperta: Manuela Oboroceanu

ISBN: 978-973-703-968-2

© Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, 2013
700109 – Iaşi, str. Pinului, nr. 1A, tel. /fax: (0232) 314947
http://www. editura. uaic. ro e-mail: editura@uaic. ro

Dinu Moscal

TEORIA CÂMPURILOR LEXICALE

Cu aplicaţie la terminologia populară a formelor de relief pozitiv

Prefaţă de Maria Iliescu

Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" Iaşi

2013

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
MOSCAL, DINU

Teoria câmpurilor lexicale: cu aplicaţie la terminologia populară a formelor de relief pozitiv / Dinu Moscal. - Iaşi: Editura Universităţii „Al. I. Cuza”, 2013

Bibliogr.

ISBN 978-973-703-968-2

81'373

Părinţilor mei

Cuprins

Prefaţă (*Maria Iliescu*) 11
Mulţumiri 13
Introducere 15

Partea întâi. Perspectiva tradiţională

Capitolul I. Generalităţi 21

Capitolul al II-lea. Viziuni structurale asupra lexicului până la Trier 27

Capitolul al III-lea. Perspectiva Trier-Weisgerber 38

1. Teoria câmpului lexical la Trier 38
1.1. Distincţii primare în teoria câmpului lexical la Trier 40
1.1.1. L i m b ă – g â n d i r e 40
1.1.2. L a n g u e – p a r o l e 47
1.1.3. ἔργον – ἐνέργεια 49
1.1.4. S i n c r o n i e – d i a c r o n i e 53
1.1.5. L i m b ă – r e a l i t a t e (cuvintele şi lucrurile) 59
1.2. Perspectiva generală asupra raportului între câmp lexical şi limbă la Trier 63
2. Teoria câmpului lexical la Weisgerber 66
2.1. Conţinutul lexical 67
2.2. Tipologia câmpurilor lexicale la Weisgerber 69
2.3. Categorii de câmpuri lexicale 71
2.4. Cazuri speciale în delimitarea conţinutului lexical 72
2.5. Câmp lexical şi limbă la Weisgerber 74
3. Observaţii anterioare semanticii structurale aduse teoriei Trier-Weisgerber 74
3.1. Structura internă a câmpurilor 75
3.2. Discontinuitatea câmpurilor lexicale 76
3.3. Delimitarea conţinutului semantic 82

Capitolul al IV-lea. Alte perspective şi observaţii contemporane cu teoria Trier-Weisgerber 85

1. Perspectiva logico-lingvistică (André Jolles) 86
1.1. «Câmpurile» din gramatica lui Dionysios Thrax 86
1.2. Teoria lui Jolles şi exemplul φίλος – δεξιός 88
1.3. Locul câmpului semantic în limbă la Jolles 90
2. Câmpuri bazate pe raporturi sintagmatice implicite (Walter Porzig) ... 92

Capitolul al V-lea. Observaţii critice asupra perspectivei tradiţionale. Raportul cu lexicografia 96

Partea a doua. Perspectiva modernă

Capitolul al VI-lea. Câmpul lexical în viziunea lexematicii lui Coseriu ...101

1. Principii şi precizări coşeriene în cercetarea câmpurilor lexicale.....103
2. Necesitatea unei perspective generale unitare asupra câmpului lexical 112
   - 2.1. Câmpul lexical în viziunea contemporanilor lui Coseriu.....113
   - 2.2. Distincţii preliminare pentru cercetarea structurilor lexicale la Coseriu 118
   - 2.2.1. Lucruri–limbaj 119
   - 2.2.2. Limbaj primar–metalimbaj 122
   - 2.2.3. Sincronie–diacronie 122
   - 2.2.4. Tehnică a discursului – discurs repetat 123
   - 2.2.5. Arhitectura limbii şi structura limbii.....125
   - 2.2.6. «Sistemul» şi «norma» limbii 131
   - 2.2.7. Raporturi de semnificare şi raporturi de desemnare.....132
   - 2.3. Observaţii asupra ultimei distincţii. Raportul de semnificare...135
3. Tipologia câmpurilor lexicale 158
   - 3.1. Sistemul de opoziţii în fonologie la Trubetzkoy.....160
   - 3.2. Tipologia câmpurilor lexicale la Coseriu. Problematica.....164
   - 3.2.1. Tipuri de câmpuri lexicale la Coseriu.....169
     - 3.2.1.1. Câmpuri unidimensionale şi câmpuri multidimensionale.....170
     - 3.2.1.2. Câmpuri „ontice” 182
     - 3.2.1.3. Câmpuri „formale” 183
   - 3.3. Concluzii asupra tipologiilor coşeriene 184
4. Analiză semantică şi raporturi semantice 185

Capitolul al VII-lea. Orientarea cognitivistă. Lingvistic şi extralingvistic.....190

Partea a treia. Aplicaţii ale teoriei câmpurilor lexicale

Capitolul al VIII-lea. Terminologia populară a formelor de relief pozitiv. Câmpuri lexicale.....195

1. Stâncă.....203

1.1. Opoziţia sinonimică *ţiclău* : *ţurană* 204
1.2. Părţi ale stâncii. Câmpul antonimic *rădăcină* : *ţiclă* 204
1.3. Câmpul sinonimic *stâncă* : *canara* 205
2. Câmpul antonimic *şes : podiş* 205
3. Câmpul gradual *munte* : *măgură* : *deal* : *colină* : *movilă* 206
3.1. *Munte* 207
3.2. *Măgură* 207
3.3. *Deal* 208
3.3.1. Câmpul serial nonordinal *derdeleu* : *ţuculeu* : *ţurţoi* 209
3.3.2. Opoziţia antonimică *soraştină* : *doştină* 209
3.3. *Colină* 210
3.4. *Movilă* 211
4. Câmpul serial ordinal *poale* : *coastă* : *vârf* 211
4.1. Arhilexemul „*c o a s t ă* ”. Câmpul serial nonordinal *povârniş* : *plisc* : *râpă* 213
4.2. Opoziţii subsumate arhilexemului „*v â r f* ” 214
4.2.1. ‘Vârf de munte sau de deal’ 215
4.2.1.1. Câmpul sinonimic *ţugui* : *pisc* 216
4.2.2. ‘Vârf de munte’ 217
4.2.2.1. Câmpul sinonimic *ţigmanău* : *ţuhă* 218
4.2.3. ‘Vârf de deal’ 218
4.2.4. Câmpul sinonimic *vârfar* : *cucui* 219
4.3. Câmpul serial nonordinal *vârf* : *culme* : *ţicmă* 219
4.4. Câmpul sinonimic *culme* : *cumpăna apelor* 220
4.5. Opoziţii în cadrul arhilexemului „*c u l m e* ” 220
4.6. Câmpul gradual *culme* : *picior* : *pinten* 221
4.7. „Accidente” ale culmii 222
5. Câmpul serial nonordinal „*d e a l* ” : *mal* : *grind* 222
6. Termenii pentru ‘forme de relief „antropice” ’ 223

Capitolul al IX-lea. Perspectiva modernă şi lexicografia 224

Concluzii 239
Abstract 243
Résumé 251
Bibliografie 259
Indice de autori 271

Prefaţă

Cartea domnului Dinu Moscal oferă cititorului o incursiune instructivă şi competentă în una dintre problemele semantice ale lingvisticii generale: câmpurile lexicale. Acestea neputând fi despărţite de aspectul onomasiologic, obligă cercetătorul să se confrunte de la bun început cu problema esenţială a referentului. Dar pentru a ajunge aici autorul prezintă sinuosul drum pe care l-a urmat cercetarea lingvistică de la mijlocul secolului al XIX-lea până acum, la început urmărindu-se doar analiza semantică a unor cuvinte izolate, până la teoria lexematică a lui Eugenio Coseriu din a doua jumătate a secolului al XX-lea.

Sunt trecute amănunţit în revistă abordările lui Trier şi Weisgerber, cât şi perspectiva logico-lingvistică, mai puţin cunoscută, a lui André Jolles, şi cea a lui Porzig, ţinându-se seama, bineînţeles, de contribuţia esenţială a lui de Saussure.

Teoria câmpurilor lexicale a lui Eugenio Coseriu, care face parte din lexematică, este expusă pe larg în partea a doua a lucrării şi formează însuşi sâmburele ei teoretic. Binevenită este expunerea amănunţită a celor şapte puncte de bază ale lexematicii, care ar trebui cel puţin parţial să stea la baza multor lucrări de semantică şi care, fiind destul de greu accesibilă, este din ce în ce mai puţin cunoscută, mai ales de tânăra generaţie.

Concluzia la care ajunge Dinu Moscal este, pe de o parte, că prezentarea concretă a unui câmp nu se poate face decât prin opoziţiile existente, detectabile prin reprezentarea semantică a termenilor, iar, pe de altă parte, că veritabile sunt numai câmpurile lexicale unidemensionale şi cele care reflectă combinaţii ale acestora.

Ultima parte a cărţii constituie un model de aplicare practică a teoriei câmpurilor lexicale, dedicată analizei terminologiei populare a formelor de relief pozitiv. O contribuţie esenţială este utilizarea conceptului de ‘limbă funcţională extinsă’.

Cartea domnului Dinu Moscal, este, dacă nu greşesc, singura monografie existentă privind evoluţia conceptului de ‘câmp lexical’ în literatura de specialitate şi, totodată, singura lucrare care exemplifică teoria expusă printr-o analiză amănunţită a unui câmp diastratic, care implică şi nivelurile diatopic şi diacronic.

Maria Iliescu

Mulţumiri

Îi mulţumesc domnului profesor Dragoş Moldovanu de la Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Filiala Iaşi a Academiei Române, pentru discuţiile şi pentru indicaţiile primite în special în perioada de început a redactării acestei lucrări, a cărei temă mi-a recomandat-o cu insistenţă, propunându-mi amânarea proiectului legat de statutul predicatului în logică şi în gramatică.

Îi mulţumesc doamnei profesor Maria Iliescu de la Leopold Franzens Universität Innsbruck pentru observaţiile primite la redactarea finală.

Le mulţumesc domnului profesor Constantin Frâncu şi regretatului domn profesor Dumitru Irimia, care mi-au fost buni îndrumători în perioada studiilor mele universitare.

De asemenea, le mulţumesc domnului profesor Lorenzo Renzi de la Università degli Studi di Padova şi domnului profesor Wolfgang Dahmen de la Friedrich Schiller Universität Jena pentru sprijinul acordat pe parcursul stagiilor de documentare la aceste universităţi, stagii de care am beneficiat graţie finanţării oferite de Consiliul Naţional al Cercetării Ştiinţifice din România.

Colegii mei de la departamentul de toponimie al Institutului de Filologie Română „A. Philippide” mi-au fost alături în perioada redactării acestei lucrări. Le mulţumesc la fiecare în parte.

Mulţumesc Editurii Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, care mi-a oferit posibilitatea de a publica această carte, şi, în mod special, doamnei Luminiţa Răducanu şi doamnei Dana Lungu pentru pregătirea textului în vederea tipăririi.

Introducere

Limba este unul dintre mijloacele prin care omul comunică o percepţie a realităţii conform posibilităţilor sale de cunoaştere. Cunoaşterea umană a unui lucru individual nu este posibilă decât prin raportarea acestuia la alte lucruri, acestea din urmă formând contextul care oferă posibilitatea de a fi definit prin genul proxim şi diferenţa specifică. Păstrând acest punct de vedere, limba însăşi ar trebui să reflecte un astfel de mod de cunoaştere în ceea ce priveşte elementele sale individuale. Privind dintr-o perspectivă generală, aceste elemente individuale sunt cuvintele. Istoria culturii occidentale arată că o analiză a cuvintelor pornind de la acest punct de vedere apare foarte târziu, ţinând seama că principiile unei astfel de analize apar detaliate deja în *Topica* lui Aristotel. Corespondenţa între acest plan general al cunoaşterii umane şi planul limbii apare abia la Wilhelm von Humboldt, pentru care limba este un întreg constituit din elemente interdependente. Primele încercări de a trasa o direcţie pentru o analiză a cuvintelor din această perspectivă apar în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, însă numai ca demersuri individuale. O dată cu apariţia cursului de lingvistică generală al lui Saussure, ideile privind modul de organizare a lexicului unei limbi se conturează mai clar şi apar primele dezbateri privitoare la definirea cât mai exactă a unităţilor limbii, pornind de la grupurile de cuvinte care corespund unei anumite arii semantice, grupuri numite prin sintagmele terminologice „câmp semantic”, „câmp de cuvinte” sau „câmp lexical”.

Premisa principală iniţială a acestui tip de cercetare era că întregul lexic al unei limbi se prezintă ca o structură complexă, care constă dintr-un ansamblu de microsisteme, în care fiecare cuvânt îşi capătă identitatea în raport cu celelalte cuvinte din microsistemul din care face parte. În literatura de specialitate au circulat mai multe nume pentru desemnarea acestor microsisteme, dintre acestea impunându-se în cele din urmă sintagma „câmp lexical”. Problematica teoretică a conceptului de ‘câmp lexical’ devine una dintre temele predilecte în spaţiul lingvisticii germane începând cu anii ’30 ai secolului al XX-lea, iar

obiectivul principal în argumentarea existenţei câmpurilor lexicale a fost demonstrarea interdependenţei conţinuturilor semantice ale cuvintelor care formează un câmp lexical. Instrumentarul lingvistic redus din acel moment a făcut posibilă demonstrarea concretă a acestei interdependenţe doar prin analiza în plan diacronic a unui câmp onomasiologic, fapt realizat de lingvistul german Jost Trier. Cercetările au condus şi la rezultate care au pus sub semnul întrebării ideea că întregul lexic este structurat în acest fel, deoarece s-a constatat că există anumite discontinuităţi la nivelul microsistemelor lexicale sau chiar că nu tot lexicul reflectă o astfel de organizare.

O dată cu asimilarea distincţiilor de la nivelul fonologic, teoria câmpurilor lexicale a depăşit perspectiva tradiţională şi a devenit o cercetare de tip sincronic, fapt ce a facilitat şi identificarea unor anumite tipuri de raporturi între termenii ce formează un câmp lexical. Această a doua fază a cercetărilor din acest domeniu se asociază direct cu Eugenio Coseriu, care, într-o serie de articole, delimitează cu claritate nivelul semantic la care se situează aceste structuri şi elaborează şi o tipologie a acestora pornind de la specificul raporturilor ce se stabilesc între termenii constitutivi. Deşi Coseriu abordează întreaga problematică a câmpurilor lexicale, conţinutul lucrărilor actuale dedicate acestui domeniu oscilează între perspectiva bazată pe distincţiile teoretice preluate din structuralism şi perspectiva tradiţională, fapt vizibil în special în partea practică a acestora.

Până în prezent, lucrările al căror titlu indică cercetarea unui câmp lexical (foarte probabil cu o singură excepţie în cazul lucrărilor de dimensiuni mai mari cu caracter aplicativ, Jörg Timmermann) constau dintr-o scurtă prezentare cu caracter introductiv şi dintr-o prezentare detaliată şi strict individuală, sincronică şi diacronică, a termenilor care formează un câmp onomasiologic sau chiar o terminologie specifică. Acest tip de analiză corespunde primei lucrări de anvergură în acest domeniu, publicată în 1931 (Jost Trier, *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes*), cu deosebirea că Trier a elaborat această lucrare pentru a demonstra existenţa unor raporturi între termenii ce acoperă o anumită sferă semantică, în timp ce lucrările actuale sunt numai descrieri detaliate ale termenilor ce acoperă o arie semantică,

uneori chiar a unei serii terminologice. Această observaţie nu are în vedere calitatea lucrărilor de acest fel, ci doar faptul că ele sunt doar lucrări cu caracter lexicografic care uzează de sintagma „câmp lexical", fără ca cercetarea zonei lexicale indicate prin titlu să corespundă în vreun fel teoriei câmpurilor lexicale.

Scopul lucrării de faţă este o prezentare coerentă a teoriei câmpurilor lexicale şi punerea în evidenţă a finalităţii ei practice. Întrucât în prezent există un amestec între percepţia tradiţională şi cea modernă, elaborată de Coseriu, am ales ca partea teoretică a acestei lucrări să fie o prezentare a evoluţiei conceptului de 'câmp lexical', începând de la primele idei şi încercări de argumentare cu exemple practice şi încheind cu teoria coşeriană, punând întotdeauna în evidenţă sursele ce au condus la apariţia sau la revizuirea unui anumit punct de vedere în cadrul teoriei câmpurilor lexicale. Pentru claritatea expunerii, diferitele percepţii ale conceptului de 'câmp lexical' sunt prezentate în contextul contemporan lor, ceea ce presupune şi o prezentare în paralel a unor aspecte ale evoluţiei lingvisticii în general. O observaţie importantă şi necesară pentru înţelegerea corectă a teoriei câmpului lexical este distincţia între perspectiva tradiţională, identificabilă prin direcţia de cercetare trasată de Jost Trier şi Leo Weisgerber, şi cea de după apariţia semanticii structurale, elaborată de Coseriu. Pentru a reliefa această distincţie, lucrarea se prezintă în două părţi teoretice, corespondente acestor două direcţii, şi una practică, dedicată prezentării câmpurilor lexicale din cadrul terminologiei populare a formelor de relief pozitiv şi identificării utilităţii acestui tip de analiză, în special în lexicografie, dar rezultatele pot fi utilizate în manualele pentru învăţarea limbilor străine sau în traducerea automată.

Tot pentru a păstra o expunere coerentă a problematicii câmpurilor lexicale şi o bună înţelegere a acesteia, comentariile şi soluţiile nu apar separat, la finalul prezentării unui anumit aspect, ci în timpul analizei problemei respective. Numai în câteva cazuri au fost necesare clarificări mai detaliate, care au impus discutarea lor în subcapitole separate, pentru a se evita amestecul de planuri (analiza raporturilor relative şi a celor cvasirelative la Dionysios Thrax, natura semnului lingvistic, opoziţiile fonologice). Atunci când apar interpretări particulare ale unor

termeni la unii lingvişti – fie personale, fie aparţinând epocii respective –, acestea sunt analizate în contextul respectiv şi argumentate prin raportarea la concepţia autorului identificabilă în propriile sale lucrări sau în sursele folosite de acesta, arătând motivul şi argumentele care au condus la asemenea interpretări, în acest fel verificându-se şi validitatea lor în plan lingvistic.

Citatele au fost păstrate în text în limba de origine şi cu ortografia ediţiei citate. Cu excepţia celor scrise într-o limbă romanică, toate celelalte au traducerea la nota de subsol.

PARTEA ÎNTÂI

Perspectiva tradiţională

CAPITOLUL I

Generalităţi

Un câmp lexical presupune existenţa unor raporturi la nivel semantic între cuvinte ca elemente individuale ale limbii, raporturi prin care lexicul unei limbi este organizat în nişte grupe care acoperă o arie semantică unitară, bazată pe o interdependenţă a semnificaţiei elementelor ce o compun. Indicaţiile de bază date mai sus în termenii cei mai generali arată că preocupările majore în teoria câmpului lexical trebuie să se axeze pe două aspecte: r a p o r t u l şi e l e m e n t e l e între care se stabileşte raportul.

Primele încercări de teoretizare şi de relevare în mod concret, prin exemple, a existenţei câmpurilor lexicale în limbă sunt legate direct de începuturile structuralismului european şi îşi afirmă originile în concepţia lui Wilhelm von Humboldt despre limbă, şi anume că aceasta se organizează la toate nivelurile ei într-un mod specific şi în acord cu întreaga cultură a vorbitorilor acelei limbi. Concepţia humboldtiană despre limbă are la bază premisa universală că omul, prin natura sa, organizează tot ce îi este accesibil – evident, şi conform măsurii în care îi este accesibil – prin diferenţieri şi asemănări: „Er aber [der Mensch] strebt nach Vergleichung, Trennung und Verbindung und in seinen höheren Zwecken nach Bildung immer mehr umschliessender Einheit”[1], iar concluzia la care ajunge este că „Man kann die Sprache mit einem ungeheuren Gewebe vergleichen, in dem jeder Theil mit dem andren und alle mit dem Ganzen in mehr oder weniger deutlich erkennbaren Zusammenhange stehen”[2]. Ideile lui Humboldt despre caracterul

[1] Wilhelm von Humboldt, *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwiklung des Menschengeschlechts*, p. 321-322 („Omul însă tinde să compare, să dividă şi să reunească şi, în vederea scopurilor sale mai înalte, aspiră să configureze o unitate din ce în ce mai cuprinzătoare”, ed. rom., p. 89).

[2] *Ibid*., p. 335 („limba poate fi comparată cu o imensă ţesătură în care fiecare parte este legată de alta şi toate împreună sunt legate cu ansamblul, într-o

sistematic al limbii şi instrumentarul lingvistic elaborat de către Saussure reprezintă punctul de plecare pentru primele realizări teoretice sprijinite prin exemple în analiza lexicului privit ca un întreg organizat. Încercările de aceeaşi factură – însă aplicate la concepte – ale filozofilor Lullus şi apoi Leibniz[3] sunt mai degrabă lucrări de comparaţie pentru lexicologie, chiar dacă, aşa cum spune şi Humboldt, „die Wörter immer Begriffen gegenüberstehen”[4], deoarece nu fiecărui concept îi corespunde un cuvânt[5].

Ca în orice cercetare ştiinţifică, dificultăţile majore provin din intersectarea a două planuri care se condiţionează reciproc: planul obiectului şi planul metodei. O prezentare a evoluţiei conceptului de ‘câmp lexical’, împreună cu argumentele şi efectele asupra rezultatelor la nivelul analizei practice, conduce la cunoaşterea întregii problematici pe care o implică şi conferă identitate viziunii actuale asupra câmpului lexical. În operaţiunea de delimitare a obiectului de cercetare se va alege calea proprie acestui act, adică delimitarea faţă de acel ceva care este absolut imediat obiectului de cercetare şi cu care poate fi chiar confundat în cazul unei cunoaşteri inexacte. Prin urmare, delimitarea obiectului de studiu nu devine exactă decât în urma unei cercetări mai atente a diferitelor posibilităţi de abordare a materialului supus cercetării şi a principiilor ce stau la baza acestor abordări. Toate trebuie cunoscute în diferenţele prime, diferenţe care se constituie ca argumente ale delimitării obiectului de cercetare, fie pozitiv (prin

---

reţea mai mult sau mai puţin clar recognoscibilă”, ed. rom., p. 104-105). În toate citatele se păstrează ortografia din textul original. În acest citat apare „man” pentru „mann”, „andren” pentru „anderen” şi „Theil” pentru „Teil”; în alte citate vor apărea şi alte diferenţe, precum „seyn” pentru „sein”, „Thätigkeit” pentru „Tätigkeit”, „stehn” pentru „stehen” ş.a.

[3] Conform concepţiei acestor învăţaţi, există o structură combinatorică a conceptelor care ar corespunde unei realităţi structurate combinatoric.

[4] Wilhelm von Humboldt, *Über die Verschiedenheit...*, p. 337 („cuvintele corespund întotdeauna conceptelor”, ed. rom., p. 107).

[5] *Cf*. Bernard Pottier, *Sémantique générale*, p. 203: „Ce qui est remarquable c’est qu’une langue arrive à dire ce qu’elle désire, quel que soit le coût de l’expression”.

includerea lor ca i n s t r u m e n t e a u x i l i a r e în argumentarea obiectului de cercetare), fie negativ (prin trecerea lor la statutul de i n d i c a t o r i ai direcţiilor de cercetare neadecvate obiectului de studiu sau chiar ai erorilor ce trebuie evitate). În ambele situaţii diferenţele merită acelaşi grad de atenţie, iar distincţia între pozitiv şi negativ nu este deloc relevantă în ceea ce priveşte importanţa sau nivelul calitativ. Această modalitate de delimitare strictă a conceptului de 'câmp lexical' prezintă avantajul argumentării dinspre obiect, fapt ce validează cercetarea şi favorizează crearea unei identităţi prin cunoaşterea unor alte posibile modalităţi de cercetare şi, implicit, a gradului de adecvare al acestora la obiect.

O primă indicaţie legată de situaţia specială a obiectului – mai exact, a identităţii elementelor care intră în raport unele cu celelalte la nivel paradigmatic – este dată chiar de lingvistul şi filozoful de la care sunt preluate şi ideile pentru existenţa câmpurilor lexicale: „Keiner denkt bei dem Wort gerade und genau das, was der andre, und die noch so kleine Verschiedenheit zittert, wie ein Kreis im Wasser, durch die ganze Sprache fort"[6]. Preocuparea iniţială dominantă în cercetările dedicate câmpului lexical a avut drept scop tocmai delimitarea cât mai clară a conţinutului semantic al cuvântului în plan individual, ca element al lexicului, prin observarea atentă a raporturilor avute cu cuvintele cu care împarte o arie de semnificaţie comună, aşa cum afirmă unul dintre cei mai reprezentativi lingvişti cu contribuţii în acest domeniu la începuturile sale, Jost Trier, într-o privire retrospectivă la o distanţă de aproape patru decenii de primele sale scrieri despre câmpul lexical: „Die Feldbetrachtung ist ein praktisches Hilfsmittel, und sie ist ein solches *aus einer Notlage der praktischen Wortforschung* [s.n.] entstanden, nämlich aus einer Notlage der *diachronisch arbeitenden* [s.n.] Bezeichnungslehre, der historischen Onomasiologie"[7]. Prin

[6] Wilhelm von Humboldt, p. 330 („Nimeni nu gândeşte printr-unul şi acelaşi cuvânt întocmai acelaşi lucru pe care îl gândeşte altcineva, iar o astfel de diferenţă infinitezimală străbate întreaga limbă asemenea unui cerc tremurător suprafaţa apei", ed. rom., p. 99).

[7] Jost Trier, *Altes und Neues vom sprachlichen Feld*, p. 456 („Perspectiva câmpului este un instrument practic şi a apărut ca atare *dintr-o necesitate de*

această frază, Trier prezintă viziunea care stă la baza cercetării câmpului lexical începând cu anii ’30 şi până prin anii ’60 ai secolului al XX-lea, timp în care direcţia dominantă a constat în delimitarea conţinutului semantic al cuvântului prin raportarea la cuvintele cu care formează un grup semantic, acesta fiind numit câmp, şi în urmărirea în plan diacronic a modului în care se împarte aria semantică corespunzătoare fiecărui element în interiorul acestuia. Trebuie avută în vedere şi apropierea de onomasiologie, lucrările cu caracter practic în domeniul câmpului lexical ale unor autori nedepăşind onomasiologia propriu-zisă, sau, altfel spus, nedepăşind primul pas al cercetării unui câmp lexical prezentat ca atare încă de Ipsen în 1932[8], al doilea fiind descoperirea structurii câmpului. Teoria câmpului lexical a fost mai mult un scop-mijloc pentru lingviştii din această perioadă, obiectul de cercetare fiind cuvântul în lexic privit în diacronie, ceea ce a dus la rediscutarea stabilirii semnificaţiei cuvântului, şi anume că aceasta se stabileşte şi prin raportarea la celelalte cuvinte din grupul numit c â m p – „Nur als Teil des Ganzen hat [das Wort] Sinn; nur im Feld gibt es Bedeuten”[9] – şi că semnificaţia unui cuvânt variază în plan diacronic. Această perspectivă asupra semnificaţiei cuvântului a impus rediscutarea câtorva principii deja stabilite în lingvistică. Principiul impus de Saussure, potrivit căruia limba ca obiect de studiu al lingvisticii este limba privită din perspectivă sincronică, este una dintre problemele la care a trebuit să se dea un răspuns, la aceasta adăugându-se o alta, la fel de importantă, şi anume distincţia lui Humboldt, potrivit căreia limba nu este ἔργον, ci ἐνέργεια. Prin situarea cercetării câmpului lexical la nivelul lui ἔργον se evită o altă problemă legată de semnificaţia

cercetare practică a cuvântului [s.n.], şi anume dintr-o necesitate a unei teorii a semnificaţiei *analizate diacronic* [s.n.], a unei onomasiologii istorice”).

[8] Gunther Ipsen, *Der neue Sprachbegriff*, p. 73-74, *cf.* şi André Jolles, *Antike Bedeutungsfelder*, p. 109-110.

[9] Jost Trier, *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes*, p. 6 („Cuvântul are sens doar ca parte a întregului; prin urmare semnificaţia există numai în câmp”).

cuvântului enunţată în aceeaşi perioadă de către Wittgenstein: „Die Bedeutung eines Wortes ist sein Gebrauch in der Sprache”[10].

Începând cu anii ’60, cercetarea câmpului lexical impusă prin studiile lui Coseriu va trece în planul al doilea importanţa diacronismului în demonstrarea modificărilor de conţinut prin raportare la elementele cu care formează un câmp lexical, va abandona ideea că un cuvânt îşi capătă acest conţinut doar prin raportarea la întregul câmp. În prim-plan vor intra cercetarea sincronică a câmpului lexical, stabilirea perspectivei care trebuie adoptată faţă de cuvânt ca element al unui câmp lexical şi, îndeosebi, identificarea tipurilor de raporturi dintre elementele câmpului lexical şi stabilirea identităţii câmpului lexical în raport cu celelalte structuri de la nivelul lexicului. Corelarea teoriei câmpului lexical elaborată de Trier şi Weisgerber cu principiile lingvisticii structurale, în special prin contribuţiile lui Coseriu, părea să propulseze acest tip de cercetare a lexicului într-o poziţie privilegiată, însă lucrările ulterioare care au urmat această direcţie s-au limitat la nivelul unor probleme teoretice, fără a avea un rezultat practic concret şi complet. Lucrările cu caracter practic continuă să fie încă tributare vechii perspective, majoritatea lor fiind doar descrieri ale unui câmp onomasiologic. Cu excepţia lucrării lui Timmermann, toate lucrările dedicate cercetării unui anumit câmp lexical pot fi considerate nişte dicţionare detaliate ale unui câmp onomasiologic. O lucrare de un înalt nivel ştiinţific rezultată în urma unei asemenea cercetări este *El campo léxico ‘hablar’ en español*, a lui Antonio Escobedo Rodríguez.

Terminologia pentru ‘câmp lexical’ pare să constituie o altă problemă, aici existând diferite opţiuni cu argumentele aferente. Adevărata problemă nu este însă termenul ales, ci claritatea conceptului din spatele termenului, stabilirea unui cadru teoretic complet cu argumentele adecvate şi ilustrarea prin prezentarea integrală a unui câmp lexical, adică a tuturor raporturilor care se stabilesc în interiorul unui câmp.

[10] Ludwig Wittgenstein, *Philosophische Untersuchungen*, p. 40 („Semnificaţia unui cuvânt apare în folosirea sa în limbă“).

Lucrarea de faţă prezintă bazele şi evoluţia conceptului de ‘câmp lexical’ prin analiza diferitelor încercări de a delimita realitatea câmpului lexical şi a argumentelor aduse de către diferiţi lingvişti, iar scopul final este o teorie a câmpului lexical complet articulată cu o ilustrare practică, prin prezentarea integrală a câmpului lexical format de terminologia populară a formelor de relief pozitiv, precum şi evidenţierea utilităţii acesteia în lexicografie şi a aportului pe care îl poate avea în învăţarea unei limbi străine şi în traducerile automate. Lucrarea conţine şi un scurt excurs în care este tratată problema specificului semnului lingvistic, fapt necesar pentru clarificarea statutului elementelor ce formează un câmp lexical.

CAPITOLUL AL II-LEA

Viziuni structurale asupra lexicului până la Trier

André Jolles[1] consideră că primele observaţii referitoare la existenţa unor structuri la nivelul lexicului bazate pe raporturi semantice se găsesc în prima gramatică din spaţiul occidental, *Τέχνη γραμματική* a lui Dionysios Thrax. Însă Dionysios se limitează doar la numirea unor tipuri de raporturi şi la câteva exemple succinte, fără vreo situare clară la nivelul lexicului. Argumentaţia îi aparţine lui Jolles şi este construită pe baza, dar şi împotriva teoriei câmpului lexical a lui Trier, motiv pentru care acest lucru va fi analizat ulterior prezentării teoriei lui Trier. În plus, deşi este vorba despre o gramatică, distincţiile făcute de Dionysios în cazul prezentat de Jolles au la bază principii extralingvistice, fapt deloc surprinzător pentru anul 118 î.e.n., iar Jolles nu face nici el distincţia între logic şi lingvistic în prezentarea sa, deşi Steinthal, pe care Jolles îl citează, atrăsese atenţia în privinţa acestei probleme cu aproape o sută de ani în urmă[2].

Prima analiză a elementelor lexicale şi precizarea raportului dintre ele pe baza semnificaţiei apare, aşa cum arată Coseriu, la K.W.L. Heyse, în lucrarea *System der Sprachwissenschaft*, editată postum de către H. Steinthal în 1856. Coseriu afirmă că, deşi nu vorbeşte despre o structură internă şi despre câmp lexical, cel puţin prin prezentarea

[1] André Jolles, *Antike Bedeutungsfelder*, p. 104-115.

[2] Heymann Steinthal, *Grammatik, Logik und Psychologie. Ihre Prinzipien und ihr Verhältniss zu einander*, p. 252: „Dass es der bisherigen Grammatik so ergangen sei, dass sie falschlich der Sprache eine loghische Seele statt der eigentümlich sprachlichen geliehen habe, ist nach unserer voranstehenden Kritik mindestens sehr wahrscheinlich geworden" („Că aşa s-a întâmplat cu gramaticile de până astăzi, că ele au dat în mod fals limbii un spirit logic în locul celui propriu lingvistic este – conform criticii pe care am prezentat-o – cel puţin foarte probabil").

termenilor care formează câmpul lexical desemnat prin „Schall", Heyse a avut intuiţia unui câmp lexical structurat: „Von inhaltlicher Struktur und von Wortfeld spricht er natürlich nicht. Trotzdem scheint mir klar, dass er zumindest für den von ihm untersuchten Fall die Intuition eines strukturierten Wortfeldes gehabt hat"[3]. Heyse a avut totuşi la bază principiul de primă importanţă al semanticii structurale, şi anume că un cuvânt reprezintă concepţia omului despre un obiect după anumite trăsături, care diferă de la o limbă la alta. Redăm aici o parte a citatului din manuscrisul lui Heyse apărut în prefaţa editorului lucrării acestuia, cu menţiunea că manuscrisul este anterior apariţiei faimoasei lucrări a lui Wilhelm von Humboldt amintite mai sus: „Ein und dieselbe Vorstellung konnte *nach verschiedenen Merkmalen* [s.n.] fixiert und bezeichnet werden: innerliche Verschiedenheit der Wurzeln ihrem Inhalte oder ihrer Bedeutung nach. Denn *der Mensch sprach nicht den Gegenstand selbst aus, sondern nur seine Auffassung des Gegenstandes* [s.n.] nach einem einzelnem Merkmale"[4]. Aşadar, Heyse are în vedere conţinutul lingvistic, cel creat prin limbă, conform percepţiei subiective a vorbitorului, fapt care argumentează că prezentarea câmpului lexical „Schall" (rom. *sunet*) pe baza trăsăturilor semantice se încadrează într-o viziune susţinută prin principii conştient asumate şi exprimate ca atare. Observaţia făcută înainte de a relua prezentarea câmpului lexical „Schall" confirmă acest lucru: „Unsere Sprache ist reich an bestimmt unterschiedenen Ausdrücken für die verschiedenen Arten des Schalls"[5].

---

[3] Eugenio Coseriu, *Zur Vorgeschichte der strukturellen Semantik*, p. 181: „Desigur, despre structura internă şi despre câmp lexical nu vorbeşte. Totuşi, mi se pare clar că, cel puţin în cazul studiat, a avut intuiţia unui câmp lexical structurat").

[4] K. W. L. Heyse, *System der Sprachwissenschaft*, p. VIII-IX („Una şi aceeaşi reprezentare poate fi fixată şi desemnată *prin diverse trăsături* [s.n.]: prin deosebirea în interior a rădăcinilor conţinutului sau după semnificaţia acesteia. Căci *omul n-a exprimat lucrul însuşi, ci doar percepţia sa despre lucru* [s.n.], conform unei trăsături izolate").

[5] *Ibid*., p. 32 („Limba noastră este bogată în termeni clar diferenţiaţi pentru diferitele tipuri de sunet").

Conform definirii fiecărui termen, Coseriu reprezintă schematic câmpul lexical „*Schall*“[6] astfel:

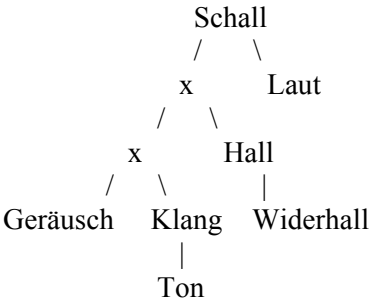

(x = unităţi lexicale care lipsesc în limbă)

Eugenio Coseriu, *Zur Vorgeschichte der strukturellen Semantik*, p. 185.

Schema este făcută după specificările date de Heyse pentru diferitele tipuri de sunet. Aprecierile în privinţa semnificaţiei fiecărui cuvânt sunt într-o oarecare măsură discutabile, consideră Coseriu[7], însă important este modul în care este prezentat acest câmp, adică prin diferenţieri făcute pe baza trăsăturilor distinctive. Câmpul se constituie pe dimensiunea a ceea ce este audibil (*Schall*). Diferenţierile se fac apoi între ceea ce este provocat (x) şi ceea ce este neprovocat, automat, germ. „selbstthätig” (*Laut*). Sunetele provocate pot fi sunete care sunt percepute ca sunete care se propagă, germ. „auf den Luftwellen verschwebenden” (*Hall*, adică zgomotul produs de paşi sau de voci, de exemplu), sau care nu se propagă (x). Între sunetele percepute ca sunete care se propagă sunt şi sunetele care revin (*Widerhall*, rom. „ecou”). Sunetele percepute ca sunete care nu se propagă (nereprezentate în lexic ca totalitate) sunt continue, omogene (*Klang*) sau discontinue, neomogene (*Geräusch*). Sunetul omogen poate fi specificat calitativ, fapt ce aparţine muzicii (*Ton*)[8]. Ordonarea specificărilor este făcută de Coseriu, lui Heyse îi aparţin doar definiţiile.

[6] Marcarea grafică pentru câmp lexical este „*câmp*”.
[7] *Cf*. Eugenio Coseriu, *Zur Vorgeschichte der strukturellen Semantik*, p. 183.
[8] Vezi K. W. L. Heyse, *System der Sprachwissenschaft*, p. 32.

Analiza făcută de Heyse a fost luată în considerare şi de către alte nume reprezentative ale lingvisticii structurale, printre care Pottier[9] şi Greimas[10]. Este cea dintâi analiză de la nivelul lexicului în care se are în vedere conţinutul subiectiv creat prin limbă. De fapt, această viziune trebuie pusă în relaţie şi cu formaţia filozofică a autorului, acesta avându-l ca profesor pe Hegel, şi este foarte probabil ca însuşi titlul operei sale, *System der Sprachwissenschaft*, să nu se asemene întâmplător atât de mult cu titlul operei filozofice a lui Hegel, *System der Wissenschaft*, a cărei primă parte, *Phänomenologie des Geistes*, apare în 1807. De altfel, ideile lui Hegel se regăsesc şi la Wilhelm von Humboldt. Editorul lucrării lui Heyse, H. Steinthal, este şi autorul unei lucrări referitoare la raportul dintre lingvistica lui Humboldt şi filozofia lui Hegel, *Die Sprachwissenschaft W. von Humboldt's und die Hegel'sche Philosophie* (1848). Lucrarea de faţă nu are ca scop urmărirea bazelor filozofice la Humboldt, Heyse sau la alţi lingvişti şi filozofi ai limbajului, însă trebuie remarcat faptul că filozofia lui Hegel – evident, prin cea a lui Kant[11] – are un rol determinant în evoluţia ideilor despre limbă şi limbaj. Referitor la domeniul absolut restrâns şi considerat oarecum vetust în lingvistica actuală, domeniul câmpului lexical, se poate face afirmaţia că originile acestei teorii nu pot fi căutate înainte de Hegel, deoarece perspectiva asupra limbii era încă sub imperiul logicii clasice, străină de ideea că realitatea este şi un rezultat al cunoaşterii. Referinţele la originea teoriei câmpului lexical înainte de Hegel se dovedesc a fi cel mult nişte analogii. În principiu, poate fi vorba numai despre încercările de structurare a noţiunilor desemnate prin cuvinte, aşa cum sunt cele din lucrările lui Lullus sau Leibniz, sau, aşa cum se va vedea mai jos, în gramatica lui Dionysios. Condiţia primă pentru a vorbi despre câmp lexical sau despre teorii care

[9] Bernard Pottier, *Recherches sur l'analyse sémantique linguistique et en traduction mécanique*, p. 16 sau *Vers une sémantique moderne*, p. 124-125.

[10] A.-J. Greimas, *Sémantique structurale*, p. 33.

[11] Este vorba despre mutaţia în planul cunoaşterii prin trecerea de la concepţia aristotelică, unde gândirea (deci şi logosul) d e s c o p e r ă (cu sensul gr. ἀνακᾶλύπτω) realitatea în diferitele ei forme (κατηγορίαι), la concepţia gândirii c r e a t i v e, cea care intervine în cunoaştere.

să anticipeze ceva în acest sens este perspectiva din care este abordat cuvântul. Acesta este şi motivul pentru care Coseriu consideră că analiza lui Heyse este premergătoare semanticii structurale şi teoriei câmpului lexical, căci Heyse nu vorbeşte despre o structură care să anunţe conceptul de 'câmp'. Structura câmpului, aşa cum o ilustrează Coseriu, corespunde deja imaginii mai târzii despre câmpul lexical. Ideea de „spaţii" nelexicalizate era cu totul străină primelor încercări de structurare a lexicului pe baza semanticii.

Termenul „câmp" apare la câţiva autori ulteriori lui Heyse, dar fără a aduce contribuţii importante la formarea unei teorii a câmpului lexical. Suzanne Öhman menţionează folosirea termenului „câmp" de către E. Tegnér într-o lucrare din 1874, concept prin care acesta încearcă „die Gliederung der menschlichen Bewusstseininhalte durch die Sprache deutlich zu machen"[12]. În scurta prezentare a începuturilor teoriei despre câmpul lexical, Horst Geckeler[13] menţionează anticiparea acestui concept într-o lucrare a lui C. Abel din 1885, aşa cum observase deja Baldinger, apoi în articolul *Bedeutungssysteme* din 1910 al lui Richard Moritz Meyer[14], despre care Geckeler spune că „ha demonstrado de forma coherente y bastante detallada la idea de campo, si bien todavía no con la terminología posterior"[15] şi că în el se găsesc formulări care premerg terminologiei fonologilor şcolii pragheze, iar citatul din Meyer este un argument limpede în acest sens: „*la semasiología ha de determinar para cada palabra en primer lugar a qué sistema semántico (o sistemas semánticos) pertenece; en secundo lugar, cuál es el factor sistematizante y diferenciador de este sistema*" (sublinierea îi aparţine lui Meyer)[16]. Mai sunt menţionate observaţiile făcute de către Adolf Stöhr (1910) şi H. Werner (1919), care nu se dovedesc însă a aduce ceva relevant în domeniu.

[12] Suzanne Öhman, *Wortinhalt und Weltbild*, p. 73 („să evidenţieze o organizare a conţinuturilor conştiinţei mentale prin intermediul limbii").
[13] Horst Geckeler, *Semanticá estructural y teoría del campo léxico*, p. 100 ş.u.
[14] Apărut în „Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung", 43, 1910, p. 352-368.
[15] Horst Geckeler, *Semanticá estructural*..., p. 100.
[16] *Ibid*., p. 101.

Autorii menţionaţi mai sus au meritul de a construi o imagine organizată a lexicului înainte ca elevii lui Saussure să îi fi publicat opera, *Cours de linguistique générale* (1916).

Ca şi în cazul lui Humboldt, importanţa lui Saussure în conturarea teoriei câmpului lexical provine din viziunea sa generală asupra limbii ca întreg şi din planul metodei, cu deosebirea că la Saussure apare şi o expunere explicită a unor anumite raporturi în cadrul lexicului. Este vorba despre un anumit tip de raporturi dintre cele numite de autor „raporturi asociative", acestea din urmă fiind prezentate astfel: „Elles n'ont pas pour support l'étendue; leur siège est dans le cerveau; elles font partie de ce trésor intérieur qui constitue la langue chez chaque individu. Nous les appellerons *rapports associatifs*"[17]. În concepţia lui Saussure, aceste raporturi se bazează fie pe similaritatea imaginii acustice, fie pe existenţa unui radical comun, fie pe analogia semnificaţilor („*enseignement*, *instruction*, *apprentissage*, *éducation*, etc."). Ultimul tip de raporturi asociative este explicat ca fiind o „communauté [...] de sens seulement"[18], principiu ce se aplică şi în cazul câmpurilor lexicale, însă nu se vorbeşte despre formarea unor grupuri. Pasajele cu adevărat importante în evoluţia concepţiei despre câmpul lexical şi care vor fi reluate de către Trier apar acolo unde Saussure prezintă limba ca sistem: „la langue est un système dont tous les termes sont solidaires et où la valeur de l'un ne résulte que de la présence simultanée des autres"[19], sau chiar şi mai clar: „Dans l'intérieur d'une même langue, tous les mots qui expriment des idées voisines se limitent réciproquement: des synonymes comme *redouter*, *craindre*, *avoir peur* n'ont de valeur propre que par leur opposition; si *redouter* n'existait pas, tout son contenu irait à ses concurrents"[20]. Prin observaţia făcută în cazul lui *redouter* se înţelege că Saussure are concepţia unei arii semantice care este reprezentată în lexic prin anumite cuvinte care îşi împart câte o anumită parte din aceasta, într-un mod specific pentru fiecare limbă în parte. De asemenea, trebuie remarcat că seria se sinonime dată ca

[17] Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, p. 171.
[18] *Ibid.*, p. 174.
[19] *Ibid.*, p. 159.
[20] *Ibid.*, p. 160.

exemplu conţine şi o locuţiune fixă, *avoir peur*, lucru care rămâne valabil şi în cazul teoriei câmpurilor lexicale. La Trier, pe lângă influenţa şi trimiterile directe la Humboldt, se pot observa trimiteri clare la concepţia lui Saussure despre conţinutul nearticulat al gândirii şi despre importanţa limbii în organizarea acestui conţinut, dar şi despre faptul că semnificaţia unui cuvânt rezultă din raportul cu cuvintele cele mai apropiate în plan semantic. Într-o notă explicativă Trier consideră că teoria sa despre câmp i se datorează în primul rând lui Saussure, deoarece, afirmă el, ideile sale despre câmp erau clare deja din 1923 – aşadar cu un an înainte ca Ipsen să publice articolul în care apare prima expunere bine închegată, chiar dacă numai în câteva rânduri, despre câmpul lexical –, notă în care Trier afirmă: „Ob ich die Theorie der Feldbetrachtung allein mit Saussures Hilfes entwickelt habe oder ob die kurzen 12 Zeilen bei Ipsen miteingewirkt haben, kann ich nicht mehr sagen. [...] Im ganzen der Auffassung fühle ich mich am stärksten verpflichtet Ferdinand de Saussure..."[21]. Desigur, Trier vorbeşte despre Saussure ca teoretician al limbii, şi nu ca teoretician al câmpului lexical, însă indicaţiile sale amintite mai sus şi exemplul seriei *redouter*, *craindre*, *avoir peur* pot fi considerate şi principii teoretice pentru stabilirea unui câmp lexical.

Geckeler exagerează atunci când încearcă să discrediteze ideile lui Saussure expuse mai sus prin ceea ce afirmă Saussure cu privire la „familia asociativă", adică: „les termes d'une famille associative ne se présentent ni en nombre défini, ni dans un ordre déterminé [...]. Un terme donné est comme le centre d'une constellation, le point où convergent d'autres termes coordonnés, dont la somme est indéfinie"[22]. Are dreptate atunci când afirmă că „encontramos aquí una idea que es irreconciliable con la teoría del campo"[23] prin trimiterea la „familia

[21] Jost Trier, *Der deutsche Wortschatz*..., p. 11 („Dacă am dezvoltat teoria concepţiei despre câmp doar cu ajutorul lui Saussure sau dacă am fost influenţat de acele scurte douăsprezece rânduri ale lui Ipsen, nu aş mai putea spune [...]. În percepţia de ansamblu cel mai mult mă simt îndatorat faţă de Ferdinand de Saussure").

[22] Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, p. 174.

[23] Horst Geckeler, *Semanticá estructural*..., p. 105.

asociativă" de la Saussure, însă în conceptul desemnat prin această sintagmă sunt cuprinse toate tipurile de asocieri, adică fie bazate pe similaritatea imaginii acustice, fie pe existenţa unui radical comun sau a unei terminaţii comune, fie pe analogia semnificaţilor. Ceea ce nu trebuie ignorat este că trimiterea la Saussure în ceea ce priveşte câmpul lexical are în vedere teoria sa despre raporturile asociative bazate pe analogia semnificaţilor, imagine care corespunde şi exemplului seriei *redouter*, *craindre*, *avoir peur*, şi explicaţiilor despre delimitarea lor reciprocă şi stabilirea conţinutului lor semantic prin raportul între elementele seriei, dar nu şi la celelalte tipuri de raporturi care sunt cuprinse în sintagma „familie asociativă". Afirmaţia lui Saussure despre „familia asociativă" nu continuă nici ideea despre seriile sinonimice, nici pe aceea despre raporturile asociative bazate pe analogia semnificaţilor. Dacă ar fi fost aşa, atunci s-ar fi putut lua în discuţie existenţa unei inconsecvenţe. Notele lui R. Godel după cursul din 1907 arată că această sintagmă terminologică reprezintă pentru Saussure un concept mult mai larg, care face parte din concepţia sa generală despre limbă ca sistem, iar cele patru tipuri de asociere constituie o premisă prin care să se ajungă la o reprezentare paradigmatică completă a elementelor unei limbi, lucru pe care Saussure îl consideră „o necesitate *a priori*". De fapt, aici apare propunerea unei rezolvări teoretice a ceea ce a afirmat şi Humboldt despre limbă, conform aceleiaşi premise universale, că omul cunoaşte ceva prin organizare (vezi nota 1), iar Saussure pune aceste raporturi asociative în strânsă legătură – chiar într-un raport de interdependenţă – cu „*asocierea* primordială *dintre formă şi idee*", adică, în termenii consacraţi, asocierea dintre semnificat şi semnificant, lucru care s-a bucurat de atenţia cuvenită abia prin studiile lui Coseriu dedicate câmpului lexical şi structurilor lexematice în general. Fragmentul din notele de curs amintite probează această viziune a lui Saussure, în care raporturile asociative pe baza analogiei dintre semnificaţi nu reprezintă decât o secţiune a ansamblului teoretic gândit de Saussure:

> <Si> la masse de formes qui composent la langue pour chaque individu ne <restait qu'> un chaos dans la tête <la parole et le langage seraient inconcevables>. La nécessité d'un classement, d'un ordre quelconque est

> une nécessité *a priori*, même sans mettre en avant la psychologie. Comme premier élément de cet ordre nous devons poser: *l'association* primordiale *entre forme et idée* et groupe des idées; puis une autre association sans laquelle la première ne pourrait <pas> exister: *l'association de forme à forme*, des formes entre elles. [...] Il pourra y avoir **association** simplement au nom du **signifié**: *enseignement*, *instruction*, *apprentissage*, *éducation*, etc.[24].

Este un lucru cert că originile teoretice ale câmpului lexical se regăsesc la Saussure, iar primul teoretician al câmpului lexical afirmă explicit acest lucru. Evoluţia ulterioară etapei reprezentate prin direcţia Trier-Weisgerber reprezintă o continuare în linia structuralismului european.

Au fost deja amintiţi câţiva precursori ai ideii de câmp lexical, însă primul care a vorbit despre câmp, aşa cum afirmă şi Trier, a fost Gunther Ipsen: „Gunther Ipsen hat als erster vom Feld gesprochen, 1924"[25] şi continuă prin redarea fragmentului complet în care, pentru prima dată, este prezentată explicit ideea de câmp lexical:

> Ferner, die Eigenwörter stehn in einer Sprache nie allein, sondern sind eingeordnet in Bedeutungsgruppen; damit ist nicht eine etymologische Gruppe gemeint, am wenigsten um chimärische «Wurzeln» aufgereihte Wörter, sondern solche, deren gegenständlicher Sinngehalt mit anderen Sinngehaltenverknüpft ist. Diese Verknüpfung aber ist nicht als ein Aneineinderreihung an einem Assoziationsfaden gemeint, sondern so, dass die ganze Gruppe ein «B e d e u t u n g s f e l d» absteckt, das in sich gegliedert ist; wie in einem Mosaik fügt sich hier Wort an Wort, jedes anderes umrissen, doch so, dass die Konturen aneianderpassen und alle zusammen in einer Sinneinheit höherer Ordnung auf-, nicht in einer faulen Abstraktion untergehen[26].

[24] Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, Édition critique par Rudolf Engler, Tome 1, p. 285-286.

[25] Jost Trier, *Sprachliche Felder*, p. 418 („primul care a vorbit despre câmp a fost Gunther Ipsen, în 1924").

[26] Gunther Ipsen, *Der Alte Orient und die Indogermanen*, p. 225 („Apoi, cuvintele individuale nu sunt niciodată izolate într-o limbă, ci sunt dispuse în grupuri semantice; prin aceasta nu se înţelege că este vorba despre o grupă

Acest scurt pasaj indică chestiunile de bază referitoare la câmpul lexical, dintre care trebuie remarcată ideea unei structuri concrete care să fie perfect analizabilă, ceea ce va rămâne mereu o preocupare de primă importanţă pentru toţi teoreticienii câmpului lexical. Ipsen a revenit la teoria câmpului lexical într-un articol mai detaliat, *Der neue Sprachbegriff* (1932), însă ideile din acest articol au la bază ideologia lui Husserl, iar Ipsen interpretează ideile lui Saussure despre limbă prin acest filtru. Ipsen consideră că semnificaţia cuvântului este insuficientă pentru a reda structura unei limbi şi că, din perspectiva psihologică asupra limbii a lui Husserl, perspectivă pe care şi-o asumă mai târziu[27], e nevoie de o dublă analiză a limbii: „die äussere Form der Sprache, gleichsam das physiologische Produkt des Sprechens, und die Vorstellungen, die der Sprecher damit verbindet und im Andern hervorzurufen wünscht"[28]. Prin acest mod de a considera limba, Ipsen încearcă să discrediteze câteva puncte de bază ale lui Saussure, printre care caracterul formal al limbii (în sensul că limba este formă, şi nu substanţă) şi teoria despre „valoarea lingvistică", şi consideră că principiile saussuriene conduc la o teorie a limbii insuficientă, fapt ce s-ar dovedi printr-o perspectivă unidimensională şi lipsită de ordine[29]. Soluţia propusă este o reconsiderare a structurii dintr-o perspectivă

etimologică, cu atât mai puţin despre cuvinte dispuse în jurul unei «rădăcini» himerice, ci despre acele cuvinte al căror conţinut semantic concret este relaţionat cu alte conţinuturi semantice. Această relaţionare nu este însă percepută ca o înşiruire într-o serie asociativă, ci într-un mod în care întreaga grupă delimitează un «c â m p s e m a n t i c», care are o structură internă; cuvânt cu cuvânt se unesc unul cu celălalt ca într-un mozaic, fiecare îl delimitează pe celălalt, în aşa fel încât contururile se potrivesc unul celuilalt, formând o unitate semantică de rang superior, şi nu spre a ajunge la o abstracţie obscură").

[27] Gunther Ipsen, *Der neue Sprachbegriff*, p. 62: „Husserls Strukturanalysen sind das logische Fundament der neuen Sprachphilosophie" („Analizele structurale ale lui Husserl sunt fundamentul logic al noii filozofii a limbajului").

[28] *Ibid*., p. 61 („forma externă a limbii, altfel spus, produsul fiziologic al vorbirii, şi reprezentările pe care vorbitorul le pune în legătură cu aceasta şi pe care vrea să le provoace în celălalt").

[29] *Ibid*., p. 70.

multidimensională („ein mehrdimensionales Gefüge"). Astfel, analiza sa pentru câmpul „*metale*" combină criteriul semantic cu cel formal (în principiu, este vorba despre identitatea radicalilor[30]). Această combinaţie de la nivelul metodei face ca ceea ce el numeşte „câmp semantic" (germ. „Bedeutungsfeld") să fie o structură reflectată în ambele planuri: semantic şi formal (adică să aibă acelaşi radical). Direcţia expusă aici nu face decât să indice prezenţa cu totul excepţională în limbă a unor asemenea structuri, însă nu a avut nici o continuare şi este una dintre încercările de teoretizare a câmpului lexical de care Trier se delimitează printr-un comentariu foarte exact, arătând că aceste structuri sunt mai mult decât câmp lexical şi că îl includ doar ca prim factor: „*Anpassung in Form und Bildung*, *Einpassung in formale Systeme* ist ihm [Ipsen] nicht ein Ereignis innerhalb des Feldes, sondern ein *Ereignis*, *in welchem Feld erst wird*"[31]. Aşa cum arată şi Suzanne Öhman, faptul că este vorba despre nişte structuri lexicale cu totul excepţionale într-o limbă a făcut ca teoria sa să nu se afirme în lingvistică, lucru absolut normal, deoarece o teorie este a generalului, şi nu a particularului: „So far, the new Ipsen field has acquired little signifiance in linguistics, undoubtedly because it is not easy to find word groups manifesting both formal and semantic affinity"[32].

[30] O cercetare a limbii pe baza radicalilor şi care s-a dovedit deosebit de fructuoasă a realizat-o Pierre Guiraud în *Structures étymologiques du lexique français*.

[31] Jost Trier, *Das sprachliche Feld*, p. 439 („*Potrivirea în formă şi alcătuire*, *încadrarea într-un sistem formal* nu e pentru [Ipsen] un fapt în sfera câmpului, ci ca un *fenomen în care câmpul abia se constituie*").

[32] Suzanne Öhman, *Theories of the 'Linguistic Field'*, p. 126 („Astfel, noul câmp al lui Ipsen a dobândit puţină importanţă în lingvistică, indubitabil din cauză că nu este simplu de găsit grupuri de cuvinte care să prezinte şi afinitate formală, şi afinitate semantică").

CAPITOLUL AL IV-LEA

Alte perspective şi observaţii contemporane cu teoria Trier-Weisgerber

Referinţele la începuturile teoriei câmpului lexical din lucrările actuale se limitează, în principiu, la a-l menţiona pe Ipsen şi la teoria reprezentată prin Trier şi Weisgerber. Teoriile contemporane lor se dovedesc însă a fi importante pentru că, prin perspectivele propuse, au conturat fundamentul teoretic pentru altfel de structuri de la nivelul lexicului şi au stat la baza individualizării câmpului lexical între celelalte structuri stabilite în urma constatării raporturilor dintre conţinuturile semantice ale elementelor lexicale. Noile perspective, ca şi observaţiile critice aduse, au în vedere criteriile prin care se delimitează conceptul de 'câmp lexical' şi, în special, natura raporturilor dintre elementele câmpului.

Teoria emisă de Trier şi continuată de Weisgerber a avut parte de multe observaţii critice în toată perioada cât a fost privită ca standard în domeniu, dar a avut parte şi de concurenţa unor alte perspective la începuturile sale. Una dintre teoriile propuse este şi aceea a lui Ipsen din *Der neue Sprachbegriff* (1932), care a fost deja abordată mai sus (vezi *supra*, p. 36-37). Acesteia i se adaugă încă două, apărute doi ani mai târziu în acelaşi număr al revistei „Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur", şi anume teoriile lui Walter Porzig şi André Jolles. Ambii autori prezintă câte un alt mod de structurare a lexicului bazat pe semantică, în care raportul dintre elemente să ofere o structură cât mai compactă şi în care delimitarea conţinutului lexical al elementelor componente să fie cât mai clară. Ambele teorii au în vedere conţinuturi care formează un întreg stabil, invariabil.

1. Perspectiva logico-lingvistică (André Jolles)

Teoria lui Jolles îşi are punctul de plecare în două scurte serii de exemple date în *Τέχνη γραμματική* a lui Dionysios Thrax (118 î.e.n.), unde, consideră el, apare pentru prima dată ideea de „câmp semantic" (germ. „Bedeutungsfeld"). Referinţele sale teoretice sunt Ipsen şi Trier, despre care afirmă că ezită între „sprachliches Feld" (câmp lingvistic), „Wortfeld" (câmp lexical) şi „Begriffsfeld" (câmp semantic)[1]. În opinia sa, exemplele de câmpuri date de către Ipsen şi Trier nu formează un întreg şi, prin urmare nu ar îndeplini însăşi condiţia primă exprimată în cadrul teoretic. Argumentul său este că aceste câmpuri pot primi mereu noi membri în structura lor şi că „die bedeutungskonturen sind hier verwischt, die glieder gleiten ineinander über, überschneiden sich"[2]. Însă acest argument funcţionează numai în virtutea unei suprapuneri exacte între ordinea limbii şi ordinea raţională a realităţii desemnate. Jolles consideră că tocmai o astfel de structură de la nivelul lexicului poate fi numită c â m p, iar exemplele cele mai clare în această privinţă s-ar regăsi în gramatica lui Dionysios Thrax. Pentru a înţelege obiecţiile şi fundamentul teoriei lui Jolles este necesar ca acestea să fie puse în contextul dat de gramatica lui Dionysios.

1.1. «Câmpurile» din gramatica lui Dionysios Thrax

După prezentarea numelor (gr. ὄνομα) în funcţie de γένη „gen", εἴδη „tip" (morfologic) – unde se împart în πρωτότυπον „prototipice" şi παράγωγον „derivate", exemplificat prin gr. Γῆ – Γαιήιος *(pământ – pământean*), σχήματα „formă" – adică simple, sintetice şi parasintetice –, ἀριθμός „număr" şi πτώσεις „caz", autorul primei gramatici din spaţiul occidental revine la εἴδη „tip", de această dată în planul semantic. În lista de douăzeci şi patru de tipuri – nume proprii, apelative, epitete, omonime, sinonime, onomatopeice etc. – apar şi „<4>

[1] Pentru distincţia dintre „Wortfeld" (câmp lexical) şi „Begriffsfeld" (câmp semantic) vezi *supra*, p. 41-43.

[2] André Jolles, *Antike Bedeutungsfelder*, p. 111 („aici contururile semnificaţiei sunt şterse, elementele componente se suprapun şi se intersectează").

πρός τι ἔχον δέ ἐστιν ώς πατήρ υἱός φίλος δεξιός şi „<5> ώς πρός τι ἔχον δέ ἐστιν ώς νύξ ἡμέρα θάνατος ζωή”[3]. Jolles observă că exemplele date în aceste două cazuri formează nişte perechi pe baza unei dihotomii semantice interdependente[4], adică *tată – fiu*, *stânga – dreapta*[5] şi *noapte – zi*, *moarte – viaţă*. Jolles consideră că doar acest mod de structurare formează câmpuri semantice („Bedeutungsfelder”), argumentul său fiind stabilitatea lor în limbile indo-europene.

Jolles se delimitează de teoria lui Trier, argumentul forte adus în favoarea teoriei sale fiind suprapunerea exactă între o structură strict conceptuală şi structura lexicală corespondentă. Structurile avute în vedere sunt privite întâi din perspectivă logică, urmărindu-se în acest fel acoperirea completă şi clar delimitată a unei arii semantice prin noţiuni distincte. Reflectarea exactă a acestor structuri semantice în limbă este condiţia principală, care trebuie să fie îndeplinită de un câmp semantic. Acest tip de structuri (*tată – fiu*, *stânga – dreapta*) prezintă calitatea unui câmp aşa cum este prezentat la Trier: „die Ganzheit der den Begriffsbezirk überlagernden Wortdecke, des *lückenlosen* [s.n.] Zeichenmantels”[6]. Comentariul adus câmpurilor lexicale trieriene este foarte clar în această privinţă: „Sie steckt also kein feld ab”[7], argumentul fiind numărul variabil de lexeme care acoperă aria semantică a unui câmp. Exemplele preluate din gramatica lui Dionysios ar îndeplini însă aceaste condiţii: completitudine, exactitate şi stabilitate. Acestea constituie, în opinia lui Jolles, câmpuri compacte cu o structură internă clar delimitată. Din punct de vedere lingvistic ele se caracterizează prin

[3] Gustav Uhlig, *Dionisii Thracis ars grammatica*, p. 35 („<4> relative, precum tată, fiu, favorabil, dreapta, <5> cvasirelative, precum noapte, zi, moarte, viaţă”).

[4] André Jolles, *Antike Bedeutungsfelder*, p. 108: „ein zwiefaches bedeuten, das sich gegenseitig gleichmäßig bedingt” („o pereche semantică, care se condiţionează reciproc în aceeaşi măsură”).

[5] Perechea *stânga-dreapta* reprezintă redarea de la Jolles pentru perechea din *Τέχνη γραμματική*: φίλος – δεξιός.

[6] Jost Trier, *Der deutsche Wortschatz*..., p. 2 („întregul stratului lexical suprapus sferei conceptuale, al învelişului *fără goluri* [s.n.] [constituit] din semne [lingvistice]”).

[7] André Jolles, *Antike Bedeutungsfelder*, p. 111 („Ele nu acoperă un câmp”).

două aspecte esenţiale: elementele constitutive nu trebuie să poată intra în raport de sinonimie şi nu pot avea un etimon comun. În realitate, acestea sunt concluziile teoretice la care ajunge în urma observării unor structuri antonimice (*stânga – dreapta*) sau aparent antonimice (*tată – fiu*).

1.2. Teoria lui Jolles şi exemplul φίλος – δεξιός

Teoria lui Jolles a avut parte de reacţia lui Trier chiar în anul apariţiei sale[8]. Obiecţia de bază se referă la constituţia minimă a câmpurilor (doar din două elemente) şi la faptul că exemplele date de Dionysios la tipul numelor relative („πρός τι"), adică πατήρ, υἱός, φίλος, δεξιός, nu formează perechi de contrarii precum cele cvasirelative („ὡς πρός τι"): νύξ, ἡμέρα, θάνατος, ζωη. Comentariile lui Trier vizează mai mult exemplul πατήρ – υἱός, arătând că nici aici nu se formează un câmp compact şi că sunt şi alte elemente care intră în acest câmp, deoarece *fiu* se raportează şi la *mamă*, iar *tată* se raportează şi la *fiică*. Exemplul φίλος – δεξιός este redat la Jolles prin *stânga – dreapta* „în mod surprinzător" (germ. „erstaunlicherweise"), afirmă Trier, deoarece primul termen se traduce prin *prieten*[9].

În realitate, Jolles nu este primul care nu înţelege acest exemplu al lui Dionysios. Acelaşi lucru îl face şi Steinthal, autor citat la începutul articolului, care, deşi observă în mod corect distincţia dintre cele două tipuri nominale („πρός τι" şi „ὡς πρός τι"), traduce termenul φίλος din exemplul φίλος-δεξιός prin germ. *links* (rom. *stânga*): „Die folgende Classe der Nomina: πρός τι ἔχον erinnert an die gleichnamige Kategorie des Aristoteles. Sie unterscheidet sich vom ὡς πρός τι so: in jener wird mit einer der relativen Glieder auch das andere gesetzt (συνίστησι) oder aufgehoben (συναναιραι), wie Vater und Sohn, rechts und links; in der anderen Classe hebt man das eine Glied auf, indem man das andere setzt, wie Tag und Nacht, Tod und Leben"[10]. Această

[8] Jost Trier, *Das sprachliche Feld*, p. 444-449.

[9] *Ibid*., p. 445.

[10] Heymann Steinthal, *Geschichte der Sprachwissenschaft*, vol. II, p. 257 („Următoarea clasă de nume: πρός τι ἔχον aminteşte de categoria cu acelaşi nume de la Aristotel. Ea se deosebeşte de πρός τι ἔχον astfel: în una se

confuzie a fost însă indusă de gramaticii latini, care au dat o soluţie ce se încadrează în celălalt tip nominal, aşa cum găsim la Priscianus: „ut dies nox destra sinistra" sau Diomedes: „ut dexter sinister"[11]. Distincţia clară între cele două tipuri nominale este făcută şi mai târziu, aşa cum o găsim la Giovan Battista Pecorella în ediţia comentată a gramaticii lui Dionysios – „*padre* induce il concetto di *figlio* [...], νύξ esclude ἡμέρα"[12] –, însă tot fără nici o referire la perechea φίλος–δεξιός. Lipsa unei explicaţii în alte lucrări nu este însă un argument pentru acceptarea unei soluţii precum *stânga–dreapta*, deoarece este evident că o asemenea pereche aparţine celuilalt tip nominal, alături de *noapte–zi*, *moarte–viaţă*. Acesta pare a fi şi motivul pentru care Jolles se referă la ambele tipuri nominale din gramatica lui Dionysios în teoria sa fără să facă diferenţe între ele.

Simpla observare a celorlalte exemple pentru cele două tipuri nominale şi consultarea unui dicţionar aduc răspunsul corect în ceea ce priveşte exemplul φίλος–δεξιός. Traducerea corectă este *favorabil–dreapta*. Acest exemplu îndeplineşte condiţiile pentru tipul nominal relativ, dacă ne referim la cultura greacă, în care exista superstiţia că orice venea din partea dreaptă era ceva favorabil, dar nefavorabil, dacă venea din partea stângă. Etimonul latinesc al rom. *sinistru* (lat. *sinister*, 'stânga') are la bază această superstiţie. Pentru un vorbitor al limbii greceşti, deci şi pentru Dionysios, *favorabil* implică *dreapta*, iar

indică (συνίστησι) sau se anulează (συναναιραῖ) şi celălalt membru prin unul dintre cei doi membri relaţionaţi, precum tată şi fiu, dreapta şi stânga; în cealaltă clasă se anulează un membru prin apariţia celuilalt, precum zi şi noapte, moarte şi viaţă"). Distincţia συνίστησι – συναναιραι este preluată foarte probabil din comentariile făcute de August Immanuel Bekker la gramatica lui Dionysios în *Anecdota Graeca*, vol. II, p. 866. Trimiterea la Aristotel se referă la cea de-a doua categorie fundamentală admisă de acesta alături de substanţă, şi anume „relativul" („πρός τι"), care nu există în şi prin sine, ci prin raportare la ceva (care este substanţă). Problema „relativului" este discutată de Aristotel în *Metafizica*, în special I, XII-XV (vezi şi Franz Brentano, *Despre multipla semnificaţie a fiinţei la Aristotel*).

[11] *Apud* Gustav Uhlig , *Dionysii Thracis ars grammatica*, p. 36.

[12] Dionisio Trace, *Τέχνη γραμματική*, p. 138.

dreapta implică *favorabil*[13]. Chiar şi un dicţionar bilingv de mici dimensiuni al limbii greceşti oferă acest sens pentru φίλος. Dicţionarul grec-german al lui Hermann Menge (1910) oferă pentru φίλος şi sensurile: „angenehm, erfreulich, wohlgefällig, willkommen" (rom. „agreabil, îmbucurător, plăcut, binevenit"), iar pentru δεξιός şi sensurile: „glückbedeutend, glückbringend, glücklich, willkommen" (favorabil, aducător de noroc, norocos/ favorabil, binevenit). Dicţionarul grec-englez Liddell&Scott dă pentru φίλος şi sensurile „pleasant, welcome", iar pentru δεξιός sensul „*fortunate*" („norocos/ favorizat de soartă/ favorabil").

Ignorarea acestei distincţii discreditează într-o oarecare măsură teoria expusă, deoarece ea nu se poate aplica şi în cazul exemplelor date pentru tipul nominal relativ („πρός τι"), adică πατήρ, υἱός, φίλος, δεξιός, însă se aplică perfect la celălalt tip nominal, motiv pentru care se poate spune că teoria câmpurilor semantice a lui Jolles este o teorie care se aplică doar în cazul antonimelor complementare.

1.3. Locul câmpului semantic în limbă la Jolles

Spre deosebire de ceilalţi autori avuţi în vedere până în acest moment, Jolles situează câmpul semantic într-un anumit loc în planul general al limbii. Acesta se află la planul l i m b i i (la acesta se mai adaugă planul v o r b i r i i şi cel p o e t i c), unde este situat după cuvânt şi grupă etimologică. Prin specificarea din urmă Jolles se disociază în mod explicit de perspectiva lui Ipsen, care s-ar institui numai în cadrul grupelor etimologice. De o mare importanţă este însă o altă specificare pe care o face Jolles, specificare care trebuie să se aplice în cazul oricărei teorii despre câmpul lexical, şi anume că în cazul câmpului semantic trebuie să se urmărească d e s c r i e r e a r a p o r t u l u i d i n t r e s e m n i f i c a ţ i i: „Bedeutungsfeld zu beobachten haben, pflegen wir

[13] Diogene Cinicul răspunde unei ameninţări din partea cuiva foarte superstiţios cu trimitere la aceste valori pentru stânga şi dreapta: „Iar eu – răspunse Diogene – printr-un singur strănut din partea stângă te voi face să tremuri" (Diogenes Laertios, *Despre vieţile şi doctrinele filosofilor*, VI, 48, p. 204).

mit b e g e g n u n g d e r b e d e u t u n g e n zu bezeichnen”[14]. Analiza unui câmp semantic se deosebeşte de analiza unei grupe etimologice, unde se urmăreşte numai p r e z e n t a r e a s e m n i f i c a ţ i e i („s t r e u u n g d e r b e d e u t u n g”), pornind de la un anumit etimon. De asemenea, trebuie să existe o delimitare clară între raportul (germ. „Begegnung”) dintre semnificaţii şi r e l a ţ i a (germ. „Bindung”) d i n t r e s e m n i f i c a ţ i i, fapt ce aparţine realităţii propoziţiei, care se află în planul vorbirii, alături de perioadă şi discurs. Prin această dispunere în planul general al limbii, câmpul semantic reprezintă prima formă de organizare în care intră cuvântul. Acesta se deosebeşte net de grupa etimologică, unde este vorba numai despre o «etalare» (germ. „Streuung”) a elementelor grupei, fără a se urmări raporturile dintre ele.

Jolles se limitează la o scurtă prezentare a locului câmpului semantic în sistemul limbii, fără a aduce explicaţii şi argumente, şi limitează tipul de structurări ale lexicului la unul singur, câmpul semantic, altfel spus, câmpul lexical antonimic (grupele etimologice reprezintă mai degrabă o organizare a lexicului de către lingvist pe baza unui principiu lingvistic). Spre deosebire de grupele etimologice, care nu sunt mai mult decât o «etalare» a cuvintelor pe baza identităţii etimonului, câmpurile semantice se bazează pe raporturile dintre semnificaţii elementelor. Avându-se în vedere că raportul dintre semnificaţi stă şi la baza delimitării cuvintelor în planul limbii *langue*, adică o altă realitate din acelaşi plan, s-ar fi impus o distincţie între tipul de raport prin care se delimitează cuvintele (adică definirea valorii, în limbaj saussurian) şi tipul de raport prin care se stabilesc câmpurile semantice. Acest lucru nu este discutat la Jolles, dar, faţă de alţi filologi[15], prin situarea în planul general al limbii a câmpului semantic, el a delimitat clar între semantica cuvântului în planul limbii (*langue*) şi semantica cuvântului în planul vorbirii (*parole*), ceea ce elimină obiecţia că un cuvânt îşi capătă semnificaţia numai în planul vorbirii. Potrivit acestei perspective asupra limbii în general, un cuvânt

[14] André Jolles, *Antike Bedeutungsfelder*, p. 115 („Analiza unui câmp semantic înseamnă preocuparea pentru descrierea r a p o r t u l u i d i n t r e s e m n i f i c a ţ i i”).

[15] André Jolles nu a urmat cursuri de filologie.

are o semnificaţie în planul limbii (langue), unde poate forma un câmp semantic prin raportarea la alte cuvinte, şi are o semnificaţie specifică în planul vorbirii (parole), unde semnificaţia sa se redimensionează prin relaţia cu ceilalţi membri ai propoziţiei sau frazei (enunţului). Pentru semnificaţia cuvântului în planul vorbirii se poate folosi termenul *sens* (unitate lexicală izolată din enunţ).

2. Câmpuri bazate pe raporturi sintagmatice implicite (Walter Porzig)

Dacă Jolles prezintă un tip special de raporturi în cadrul deja stabilit al câmpului lexical, adică raporturile între elemente lexicale care acoperă o arie de semnificaţie comună sau, în termenii lui Trier, un complex conceptual, un bloc conceptual, o sferă conceptuală[16], Porzig propune un tip de câmp prin care iese în afara acestui cadru. Raporturile nu se stabilesc pe baza apartenenţei la aceeaşi arie de semnificaţie, ci reflectă o asociere necesară dintre două elemente în planul sintagmatic. Aceste raporturi sunt numite de către Porzig „raporturi semantice esenţiale" (germ. „wesenhafte Bedeutungsbeziehungen"), raporturi limitate doar la două elemente şi care ar constitui „câmpurile semantice elementare" (germ. „elementare Bedeutungsfelder")[17]. Dintre exemplele date în acest sens care se regăsesc şi în limba română se pot aminti: *a lătra – câine*, *a necheza – cal*, *a înflori – plantă*, *a muşca – dinţi*, dar şi *ciocan – a ciocăni*[18], acest din urmă exemplu arătând că poate fi vorba şi despre un cuvânt primar şi un derivat al acestuia (substantiv > verb). Argumentul existenţei acestor câmpuri ar fi că primul dintre termeni implică în mod necesar combinarea cu cel de-al doilea termen în planul vorbirii. Combinarea lor în vorbire este considerată doar o manifestare a unui raport preexistent: „Diese Art von inhaltlicher Beziehung zwischen Wörtern ist nun für den Bau der Rede besonders wichtig, weil sie die sinnvolle

[16] Vezi Jost Trier, *Der deutsche Wortschatz*..., p. 1.
[17] Walter Porzig, *Wesenhafte Bedeutungsbeziehungen*, p. 78-80.
[18] *Ibid*., p. 80-88.

Verknüpfung der Wörter im Satz ermöglicht"[19]. Conform opiniei lui Porzig, vorbirea se constituie pe preexistenţa unor asemenea raporturi, adică fiecărui cuvânt îi corespunde un număr de posibilităţi de combinare, care se realizează în planul vorbirii, adică sintactic. Drept urmare a realizării acestor câmpuri în planul sintactic, ele sunt numite câmpuri s i n t a c t i c e, spre deosebire de câmpurile descrise anterior de către Trier, care sunt numite câmpuri p a r a t a c t i c e (germ. „p a r a - t a k t i s c h e Felder")[20]: „Zum Unterschied von der vorhin geschilderten parataktischen kann man Felder dieser Art s y n t a k t i s c h e nennen"[21].

Privite în plan strict semantic, acest tip de câmpuri nu sunt altceva decât reflectarea raportului aristotelic dintre substanţă şi calitatea (predicatul) ei, cu observaţia că raportarea se face numai dinspre calitatea specifică înspre substanţă. Porzig consideră că pe baza aceluiaşi principiu s-ar putea descrie întregul lexic. Trier este primul care face observaţii în ceea ce priveşte acest tip de raporturi, şi anume că acestea se fac numai dintr-o singură direcţie, adică numai unul dintre termeni se raportează direct la celălalt, dar nu şi invers. Unul dintre exemplele discutate este raportul *a apuca – mână* (germ. *greifen – Hand*), unde *a apuca* implică la nivel semantic raportul sintactic cu *mână*, însă *mână* poate intra în raport şi cu alte „predicate", cum ar fi: *a lovi*, *a ameninţa*, *a arăta*, *a mângâia*, *a scrie*[22]. Observaţiei lui Trier i se mai pot adăuga cel puţin două privind numai raportul însuşi. Una ar fi că acest tip de raporturi este la fel de instabil chiar în direcţia afirmată de Porzig, adică dinspre predicat spre substanţă, deoarece, din punct de vedere lingvistic, substanţa – în exemplul dat mai sus este reprezentată prin cuvântul *mână* – poate fi redată oricând printr-un sinonim în planul limbii. Câmpurile elementare se bazează pe raportul logic „calitate specifică" – „substanţă" redat în termenii standard ai limbii, fără a se lua

[19] Walter Porzig, *Das Wunder der Sprache*, p. 124 („Acest tip de raport între cuvinte la nivelul conţinutului este important îndeosebi în construirea vorbirii, deoarece ea face posibilă unirea în mod deplin a cuvintelor în propoziţie").

[20] *Ibid*., p. 120.

[21] *Ibid*., p. 125 („Pentru a le deosebi de cele paratactice prezentate până aici, câmpurile de acest tip pot fi numite s i n t a c t i c e").

[22] Jost Trier, *Das sprachliche Feld*, p. 442.

în considerare invariantele lingvistice ale substanţei din planul logic. A doua observaţie se referă la celălalt termen, cel care redă calitatea specifică, termen care nu este întotdeauna într-un raport strâns cu celălalt, precum calitatea însăşi de substanţă. În afară de situaţii în care acesta poate trimite şi la o altă substanţă (*a lătra* nu trimite numai la *câine*, ci poate trimite şi la *vulpe*), el se poate raporta la orice termen care desemnează substanţa desemnată prin *câine* (*javră*, *potaie* etc.). Însă aceste observaţii privesc posibilităţile de combinare în planul sintactic, şi nu raporturile semantice esenţiale reflectate în plan sintactic. O trecere a acestor raporturi în planul sintactic ar însemna o destabilizare completă, deoarece aici libertăţile de combinare sunt teoretic nelimitate. În realitate, raporturile despre care vorbeşte Porzig se instituie pe baza aceluiaşi principiu ca şi cele de la Jolles, cu deosebirea că raportul nu mai este biunivoc, ci doar univoc şi că raportul se reflectă în plan sintagmatic. Raportul inclusiv din planul logic prin care 'tată' include 'fiu' şi invers este acelaşi în cazul unui raport semantic esenţial, unde, de exemplu, 'roib' include 'cal', dar nu şi invers. Princi-piul este acelaşi, şi anume acela al incluziunii. La Jolles este de natură logică şi se reflectă în planul paradigmatic al limbii, în timp ce la Porzig este de natură lingvistică şi se reflectă în plan sintagmatic. Referindu-ne la raportul *roib – cal*, conţinuturile propriu-zise (adică într-o semantică logică) ale ambilor termeni nu conduc la vreun raport, pentru că între 'roşu' şi 'cal' nu există un raport semantic special. Acest raport se instituie numai lingvistic, deoarece *roib* este cuvântul ce desemnează culoarea roşu în cazul unui cal. Folosit cu sensul de bază, *roib* intră în planul sintagmatic numai cu cuvântul *cal*. Sub acest aspect sunt privite raporturile semantice esenţiale de către Porzig. Din punct de vedere lingvistic aceste raporturi pot fi numite elementare, deoarece fundamentul lor este pur lingvistic, însă nu pot intra în categoria teoriilor despre câmpul lexical. În planul paradigmatic al lexicului nu există nici un raport între *roib* şi *cal*, între *a lătra* şi *câine*, raporturile dintre ele aparţin planului sintagmatic. Ele au fost prezentate şi analizate ca atare mai târziu de către Eugenio Coseriu, care stabileşte şi o tipologie a acestora[23].

[23] Vezi Eugenio Coseriu, *Lexikalische Solidaritäten*, p. 298-300.

Teoria lui Porzig despre câmpurile elementare se delimitează clar de toate celelalte teorii ale câmpului, prin situarea raporturilor ce le definesc în planul sintagmatic al limbii. Raportul dintre *roib* şi *cal* aparţine numai planului sintagmatic. Raporturile semantice esenţiale pot fi considerate un punct intermediar între structuralismul european din acel moment şi structuralismul american, care, prin metoda distribuţionalistă, propune o definire a tuturor elementelor lexicale în funcţie de contextul sintactic. Raporturile semantice esenţiale se referă la un c o n t e x t s i n t a c t i c f i x, motiv pentru care Coseriu le numeşte s o l i d a r i t ă ţ i l e x i c a l e. Sintagma „solidarităţi sintactice”[24] ar fi totuşi mai apropiată de realitatea acestor raporturi, deoarece ele se stabilesc în plan sintactic, motiv pentru care şi sunt aşezate de Coseriu în categoria raporturilor sintagmatice, şi nu a celor paradigmatice. Un argument în plus pentru statutul acestei teorii ca intermediar între cele două direcţii structuraliste este faptul că aceste raporturi sunt percepute de către Porzig ca fiind cazuri extreme şi că toate cuvintele au un „câmp potenţial” (germ. „Kraftfeld”) în jurul lor: „Die völlig eindeutigen Zuordnungen wie die von *Zahn* und *beissen* sind nur äusserste Fälle, an denen uns die Beziehung bewusst wird. Aber in Tat haben alle Wörter gewissermassen ein Kraftfeld um sich, in das Wörter nur ganz bestimmter Art eindringen können. Jedes Verbum kann nur ein ganz bestimmten Kreis von Subjekten haben [...]. Der Kreis dieser Möglichkeiten kann kleiner oder grösser sein”[25].

[24] Este posibil ca sintagma „solidarităţi sintactice” să fi fost evitată de Coseriu din cauza sintagmei „solidarités syntagmatiques” de la Saussure, unde desemnează combinarea radicalului cu un sufix (vezi Ferdinand de Saussure, *Cours de linguistique générale*, p. 176-177).

[25] Walter Porzig, *Das Wunder der Sprache*, p. 124-125 („Dependenţele perfect clare, precum cea dintre *dinte* şi *a muşca* sunt doar cazuri excepţionale de al căror raport suntem conştienţi. Însă, în realitate, toate cuvintele au un anumit câmp potenţial în jurul lor în care pot intra doar cuvinte de un anumit fel. Fiecare verb poate avea numai o anumită sferă de subiecte [...]. Această sferă de posibilităţi poate fi mai mică sau mai mare”).

CAPITOLUL AL IX-LEA

Perspectiva modernă şi lexicografia

Acest mod de prezentare a unui câmp lexical prezintă în mod concret existenţa şi structura câmpurilor lexicale din cadrul terminologiei populare a formelor de relief pozitiv. Prezentarea raporturilor existente între termeni are un rol important în stabilirea mai exactă a semnificaţiei lor şi evitarea confuziilor în definirea lor, îndeosebi în cazul sinonimiei, unde se impune cu necesitate tratarea în mod diferit a opoziţiilor sinonimice (care formează câmpuri sinonimice pe baza unei trăsături distinctive) şi a sinonimelor echivalente semantic (variaţia dată de nivelul de limbă). Două dintre contribuţiile esenţiale în modul de analiză constau în utilizarea conceptului de 'limbă funcţională extinsă', argumentat întâi în partea teoretică, şi în aplicarea distincţiei dintre sinonimele care se bazează pe opoziţii de nivel de semnificant şi cele care prezintă trăsături distinctive la nivel de semnificat. Delimitarea obiectului de studiu prin raportare la limba funcţională extinsă face posibilă integrarea tuturor termenilor dintr-un domeniu, indiferent de nivelul de limbă la care se situează (diastratic, diatopic, etc.), iar distincţia între două tipuri de sinonimie conduce, pe de o parte, la integrarea unor sinonime într-un câmp ca echivalenţi semantici, iar pe de altă parte, la identificarea unor câmpuri lexicale bazate pe opoziţii între sinonime (mai exact, parasinonime).

Informaţia dată prin cercetarea de acest fel poate şi chiar trebuie utilizată în lexicografie, unde definiţiei unui termen i se poate adăuga raportul exact faţă de termenii cu care se află în opoziţie imediată. Dacă un câmp este reprezentat printr-un lexem, atunci câmpul se prezintă în cadrul articolului dedicat respectivului arhilexem, cu indicarea tipului de opoziţie dintre termeni. În cazul în care câmpul nu este reprezentat printr-un arhilexem, opoziţia poate fi prezentată în cadrul articolului unuia dintre termenii care formează câmpul (un arhilexem convenţional), iar în articolul fiecărui termen să se facă menţiunea existenţei opoziţiei respective şi să se facă trimiterea la termenul în al cărui articol

este prezentată opoziţia. Informaţia specifică fiecărui termen se dă în definiţia acestuia, unde se indică apartenenţa la câmpul respectiv prin trimiterea la arhilexemul (real sau convenţional) care îl reprezintă. Această informaţie suplimentară adusă prin analiza câmpurilor lexicale nu numai că precizează sensul unui cuvânt, ci şi indică cu exactitate termenii cu valori apropiate (în sensul dat prin definiţie: împart o zonă de semnificaţie comună), ceea ce sporeşte valoarea unui dicţionar şi utilitatea sa. În plus, se evită includerea în definiţia unui termen a gloselor dezorganizate, care, în principiu, nu fac decât să trimită la termeni din acelaşi domeniu, dar, foarte adesea, cu diferenţe semantice evidente.

Un model pentru adăugarea acestei informaţii este dat în *Il Grande Dizionario Garzanti della Lingua Italiana*, unde apar articole în cadrul cărora se enumeră terminologia subsumată, iar în articolul dedicat termenilor respectivi se indică apartenenţa la terminologia respectivă prin trimiterea la cuvântul care dă numele domeniului respectiv. De fapt, acest mod de prezentare din dicţionarul amintit este o aplicare judicioasă a metodei propuse de Dornseiff, însă cu grad foarte limitat de utilitate în felul în care a fost realizat acest lucru pentru limba germană. În cazul în care este vorba despre câmpuri seriale nonordinale sau câmpuri ierarhizante noncorelative, situaţia este analogă. Un dicţionar în care se include şi această informaţie va evita glosări prin enumerarea de sinonime care formează opoziţii sau de termeni cu sensuri total diferite. Numărul de variante sinonimice echivalente semantic va depinde de amploarea dicţionarului.

De asemenea, reprezentarea tuturor variabilelor „arhitecturale" printr-un termen generic prezintă avantajul situării acestora în raport cu termenii care acoperă aceeaşi arie semantică, indiferent de nivelul de limbă. Toate aceste variante vor fi trecute la sfârşitul articolului termenului generic, iar acest fapt va fi o indicaţie clară că este vorba de o serie de termeni echivalenţi sau cvasiechivalenţi semantic şi care sunt doar variante de la nivelul arhitecturii limbii. În articolele dedicate acestor termeni se va specifica nivelul de limbă la care se situează fiecare variantă, după exemplul dat în partea practică a lucrării, şi se va indica termenul generic, acolo apărând nu numai definiţia completă, ci

şi poziţia sa într-un câmp. Acelaşi lucru se va face şi pentru un termen care este arhilexemul unui câmp, dar care funcţionează şi ca termen al unei opoziţii care formează un alt câmp.

Definirea mai exactă prin informaţia adusă de analiza câmpurilor lexicale poate aduce avantaje în traducerea automată, deoarece selecţia unui cuvânt va putea fi ameliorată datorită plasării sale mai clare în lexic.

Câteva exemple în care este utilizată numai informaţia provenită din analiza câmpurilor lexicale sunt o ilustrare concretă a aplicării rezultatelor obţinute în domeniul lexicografiei.

Aplicaţia rezultatelor teoriei câmpurilor lexicale în lexicografie se dovedeşte a fi o operaţiune facilă şi fructuoasă, dacă se are în vedere în mod strict lexicul structurat al unei limbi. De exemplu, reprezentarea exactă a câmpului lexical *a r b o r e*, propriu limbii române, poate fi recuperată într-un dicţionar, evitându-se astfel înserierea fără nici un fel de indicaţie a termenilor „sinonimi" precum *copac*, *lemn*, *pom* la definiţia cuvântului *arbore*. În realitate, aceşti termeni sunt dispuşi într-un întreg structurat, care poate fi redat într-un dicţionar într-un mod organizat. Singurul sinonim al cuvântului *arbore* este arhaismul *lemn*, care are aceeaşi definiţie: plantă lemnoasă de înălţime variabilă, al cărei trunchi prezintă ramuri de la o anumită înălţime. Diferenţa dintre *arbore* şi arhaismul *lemn* se situează doar la nivelul arhitecturii limbii, adică în plan diacronic, mai rar şi în plan diatopic, fapt marcat ca *vechi* şi *pop*.[*ular*] în dicţionare. Nu la fel se întâmplă însă şi în cazul celorlalte „sinonime", care ar trebui să reflecte structura câmpului lexical *a r b o r e* specifică limbii române, adică:

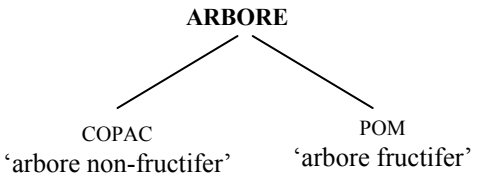

Prezentarea lexicografică a acestei realităţi ar putea fi redată astfel:

ARBORE 1. Definiţie. Sin. l e m n (*vechi* şi *pop*.). **Arh.**[ilexem] **al op.**[oziţiei] **priv.**[ative] c o p a c ‘arbore non-fructifer’ : p o m ‘arbore fructifer’. **2.** ...

Această prezentare este simplă şi oferă informaţia corectă şi completă pentru cuvântul *arbore*. Un dicţionar care prezintă în acest mod zonele structurate ale lexicului devine mai exact şi mai util, în special în cazul dicţionarelor bilingve. După o astfel de prezentare se pot adăuga celelalte informaţii pentru cuvântul *arbore*, dar nu şi pentru *copac* şi *pom*, care au un alt conţinut semantic. În articolele dedicate cuvintelor care fac parte dintr-un câmp lexical este necesară trimiterea către arhilexemul câmpului din care fac parte, pentru ca utilizatorul dicţionarului să aibă acces la informaţia corectă şi completă, fapt ce ar putea fi redat astfel:

LEMN[2] *vechi* şi *pop*. **1.** Definiţie. **Sin.** a r b o r e. **V.**[ezi] **arh.** a r b o r e. **2.** ...

POM 1. Definiţie (Arbore fructifer). **Op. priv. cu** c o p a c. **V. arh.** a r b o r e. **2.** ...

COPAC 1. Definiţie (Arbore nefructifer). **Op. priv. cu** p o m. **V. arh.** a r b o r e. **2.** ...

Toate aceste informaţii se verifică prin proba comutării. Nu se spune **copac fructifer*, ci doar *arbore fructifer* sau, pleonastic, *pom fructifer*. Astfel, în limba română s-au format sintagmele *pom de iarnă*, *pom de Crăciun* şi *pomul mortului* în virtutea semnificaţiei cuvântului *pom*, deoarece este vorba despre un mic arbore (sau doar o ramură în cazul celei de-a treia sintagme) în care se găseşte ceva comestibil, asociat cu fructele pomului. Distincţia se găseşte şi în versurile epopeei *Ţiganiada* a lui Ioan Budai-Deleanu: „În locul de arburi şi copace/ Cresc rodii, năranciuri şi-alămâi/ Şi tot feliu dă pom ce la gust place/ Cum şi rodite cu struguri vii” (Cântul IX, strofa 111).

Desigur, nu poate fi ignorată o sintagmă precum *arborele de pâine*, însă în acest caz este vorba despre un împrumut ca atare, fapt ce nu are influenţă asupra câmpului lexical „*a r b o r e*”, specific limbii române.

De asemenea, cazurile în care se urmăreşte un efect de stil nu pot fi supuse aceleiaşi analize, aşa cum este cazul versurilor din *Scrisoarea I* a lui Eminescu, unde structura eufonică supraordonează distincţiile

prezentate mai sus: „Între ziduri, printre arbori ce se scutură de floare,/ Cum revarsă luna plină liniştita ei splendoare!”. În alte cazuri este vorba despre efecte de stil care se bazează utilizarea termenilor parasinonimi, caz în care nu se poate vorbi de o inadecvare semantică.

Un alt exemplu ilustrativ este definiţia din DEX pentru *îngust*: „1. care are lăţime mică (în raport cu lungimea). 2. Subţire, delicat. 3. Strâmt, neîncăpător, mic, limitat”. Termenii de la secţiunea 2 şi la 3 apar aici numai în urma apartenenţei lor la categoria ‘dimensiune mică’ (cu excepţia cuvântului *delicat*, care este un sinonim pentru un alt sens al cuvântului *subţire*), fără să se ia în considerare diferenţele existente în cadrul acestei categorii. Prima diferenţiere ce trebuie făcută este cea dintre ‘suprafaţă’ şi ‘grosime’, apoi cea dintre ‘mic’ şi ‘mare’. Ignorarea acestor principii simple conduce la prezentări ale unui cuvânt precum cea de sus, în care, deşi se specifică faptul că e vorba despre lăţime, deci despre o suprafaţă, se trece la categoria ‘grosime’ fără a se face vreo specificare (2. Subţire, delicat), în interiorul căreia se trece la sensul căpătat prin extensie de către cuvântul *subţire* (fapt specificat însă în articolul de sub cuvântul titlu). Trecerea de la 3 (strâmt, neîncăpător, mic, limitat) ar putea fi însoţită de informaţia că termenul este specific pentru spaţiul interior sau că este folosit cu perspectiva de spaţiu interior (de exemplu, o sacoşă este strâmtă, dacă ne referim la interior, dar este îngustă, dacă ne referim la dimensiunile ei), fapt observabil însă prin alăturarea sinonimului *neîncăpător*. Apariţia termenului *subţire* (precum şi termenul alăturat acestuia, *delicat*) într-un asemenea mod într-un articol de dicţionar poate fi prezentată mai clar, termenul constituind o serie cu *strâmt*, care, în cele mai multe cazuri, nu se opune lui *îngust*: „drum strâmt”/ „drum îngust”, „ieşire strâmtă”/ „ieşire îngustă”. Aceste distincţii, rezultate prin cercetarea raporturilor dintre semnificaţi, au ca rezultat revelarea existenţei unui câmp lexical organizat pentru suprafaţa percepută pe două dimensiuni inegale (dimensiunea mare şi dimensiunea mică). Aceste observaţii conduc la o definiţie adecvată, alături de care apar termenii împreună cu care formează un câmp lexical, precizându-se tipul de opoziţie. Astfel, după definiţia pentru *îngust*, unde trebuie să se specifice că este vorba despre suprafaţă (de exemplu, „suprafaţă cu lăţime mică”),

trebuie să apară întâi *strâmt*, care este termenul cel mai apropiat din punct de vedere semantic şi cu care intră în opoziţie echipolentă (sinonime sunt cuvintele egale semantic, dar care aparţin unui alt nivel de limbă: *pisică*, *mâţă*; *cartof*, *barabulă*; etc.) sau doar să se specifice că intră în opoziţie echipolentă cu *strâmt*, la care să se indice între paranteze că este vorba despre ‘spaţiu interior’. *Subţire* trebuie să apară cu specificarea că se află într-o serie echipolentă cu termenii anteriori, la care să se indice că este vorba despre ‘grosime’. În opoziţie echipolentă este şi cu *scurt*, prin raportare la dimensiunea mare a suprafeţei (lungimea). În sfârşit, trebuie adăugat şi antonimul *lat*. Prin urmare, o descriere mai exactă şi mai utilă trebuie să conţină toate aceste informaţii. Prezentarea sa ar putea fi redată astfel: **1.** Suprafaţă cu lăţime mică. **2. Op. echip. cu** s t r â m t (spaţiu interior) : s c u r t (lungime) : s u b ţ i r e (grosime). **3. Op. ant.** l a t. În urma acestei descrieri se adaugă celelalte sensuri ale lui îngust (nu şi ale altor termeni cu care intră în diferite raporturi, aşa cum apare în DEX la *subţire*, unde se adaugă *delicat*). Un exemplu care validează că această organizare este reală este prezentarea dimensiunilor unei fâşii de pânză, de exemplu, care poate fi scurtă pe dimensiunea mare a suprafeţei, îngustă pe dimensiunea mică a suprafeţei, dar nu poate fi strâmtă, pentru că îi lipseşte dimensiunea /+interior/. Articolul pentru *lat* s-ar constitui pe seria antonimelor termenilor prezentaţi la *îngust*, adică: **1.** Suprafaţă cu lăţime mare. **2. Op. echip. cu** l a r g (spaţiu interior) : l u n g (lungime) : g r o s (grosime). **3. Op. ant.** î n g u s t.

O bună cunoaştere a câmpului lexical bidimensional corelativ „dimensiune” conduce la definiţii mai exacte şi la raportări mai adecvate la termenii ce formează acest câmp lexical, care poate fi reprezentat prin schema următoare:

	DIMENSIUNE	*Opoziţii antonimice* ‘mic’ : ‘mare’	
Opoziţii	‘lăţime exterioară’	*îngust*	*lat*
echipolente	‘lăţime interioară’	*strâmt*	*larg*
	‘grosime’	*subţire*	*gros*
	‘lungime’	*scurt*	*lung*

Pentru o ilustrare de dimensiuni mai mari a utilităţii teoriei lexicale în lexicografie am ales o prezentare schematică a termenilor subsumaţi opoziţiei echipolente *vârf* : *culme* : *pisc*. Abrevierile folosite sunt:

Arh. = arhilexem.
C. grad. = Câmp gradual.
C. ier. sel. = câmp ierarhizant selectiv.
C. ser. nonord. = câmp serial nonordinal.
C. ser. ord. = câmp serial ordinal.
C. sin. = câmp sinonimic.
Op. echip. = opoziţie echipolentă.
Op. priv. = Opoziţie privativă (numai din doi termeni, caz în care se dă numai celălalt termen).
P. an. = Prin analogie.
P. spec. = Prin specificare.
Var. = Variante echivalente sau cvasiechivalente semantic.

APLECÚŞ (Dâmboviţa, Ilfov) Povârniş (DA). Vezi p o v â r n í ş.

BÁUR (Basarabia) Culme de deal încreţită, cu multe cocoaşe (LTE). Vezi **c. ier. sel.** c u l m e.

BOBÉICĂ (**a**) (Regional, Moldova) Vârf rotund (DA). Vezi **c. ser. nonord.** v â r f. **Var.**: c i ú c ă 1.

BOBÉICĂ (**b**) (În trei localităţi din Maramureş) Vârf ascuţit ca un tâmburuş (TRFR). Vezi ţ u g ú i[1] 1.

BOLDÁN 1 (Predeal) Vârf de munte inaccesibil, colţ (DA). Vezi ţ i g m a n ă u.

CÂRHÓI (Regional, Banat) Ridicătură rotunjită pe culmea unui deal (DA). **Op. echip.**: î n t o r s ú r ă. Vezi **op. echip.** c ú l m e.

CĂŢÁN (Regionalism foarte rar, Transilvania) Culme în formă de potcoavă (< lat. *catīnum* ‘strachină’) (DA). Vezi **c. ier. sel.** c u l m e.

CHÍCERĂ (Regional, Munţii Apuseni, Ţara Haţegului şi Maramureş) Vârf conic (DA). Vezi **c. ser. nonord.** v â r f. **Var.**: ţ i f l í c, ţ i c l é t.

CIÚCĂ 1 Vârful muntelui, ce de departe pare o movilă rotundă (DA).

CLEÁNŢ 2 (Costei – Banat) Picior de deal (DA). Vezi p i c i ó r.

CLÍNĂ Parte de teren care merge scoborând (DA). Vezi c o á s t ă 3.

COÁSTĂ 3 Latura înclinată a unei înălţimi; c o s t í e, c o s t í n ă, c o s t o á l ă (DA). Vezi **c. ser. ord.** v â r f. **C. ser. nonord.** p o v â r n í ş : p l i s c : r ấ p ă. **Var.**: c l í n ă, p á n t ă, p i á z ă 1, p i e z i ş e á, p l á i 1.

COBORẤŞ Povârniş; p o g o r ấ ş (DEX). Vezi p o v â r n í ş.

COCÁRLĂ Pisc de munte strâmb într-o parte (DA). **Op. echip.** ţ i g m a n ắ u : c o c á r l ă (Vezi v â r f á r).

CORHÁIE Vezi c o r h á n ă.

CORHÁNĂ (Bucovina, Moldova şi nordul Transilvaniei) Coastă priporie şi sterilă pe care cu anevoie o urci sau o cobori şi nici că se poate face cărare pe ea; c o r h á i e (DLR). Vezi p o v â r n í ş.

CÓRHĂ (Suciul sup., Someş) Râpă ţăpişă din care tot întruna se urneşte pământ (DA). Vezi r ấ p ă.

COSTÍŞĂ (Moldova) Coastă de deal mică ca întindere, pantă prăpăstioasă (DA). Vezi p o v â r n í ş.

COT Vezi î n t o r s ú r ă.

CREÁSTĂ II. 7 Partea cea mai de sus a unui şir de munţi (DA). Vezi **c. ier. sel.** c u l m e.

CUCÚI 5 (Banat) Vârf de deal; c u c u i o á v ă (DA). Vezi **c. grad.** (p. spec.) v â r f á r : c u c ú i. Arh. al **op. priv.** ţ i c l ó i : ţ i c m á n. **Var.**:

CÚLME Partea cea mai de sus, prelungită orizontal, a unui munte sau a unui deal; c u l m í ş, c u l m i n í ş) (DA, DEX). Vezi **c. sin.** v â r f. **Op. priv.**: s l é m e 13. **C. grad.**: c ú l m e : p i c i ó r : p í n t e n II.5 (a) Arh. al **c. ier. sel.**: c r e á s t ă : c ă ţ ấ n : ó b c i n ă : b á u r : c u s t ú r ă. Arh. al **op. echip.** c â r h ó i : î n t o r s ú r ă. **Var.**: p i c i ó r ă 2, s a m á r ă, s l é m e 12. **P. an.**: c h í c ă, c o á m ă, d ú n g a d e á l u l u i, g r e á b ă n, s p i n á r e.

CUSTÚRĂ (Regional, Ţara Haţegului) Culme de deal foarte îngustă cu prăpăstii pe ambele părţi (DA). Vezi **c. ier. sel.** c u l m e.

DÁLMĂ 2 Vârf de deal (MDA). Vezi c u c ú i.

HRÁPĂ 1 Moldova şi Bucovina, coastă de deal prăpăstioasă (MDA). Vezi p o v â r n í ş.

ÎNTORSĂTÚRĂ Vezi î n t o r s ú r ă.

ÎNTORSÚRĂ Locul unde se încovoaie un deal (culmea acestuia); întorsătură. **P. an.**: cot. **Op. echip.**: cârhói. Vezi **op. echip.** cúlme.

MANGĂ[2] (Regional, Oraviţa) Surpătură dintr-un mal (DLR). Vezi râpă.

MÓHNĂ (Regional, Miroslăveşti – Paşcani) Râpă sau făgaş plin de cioate şi de pietre (DLR). Vezi râpă.

MUŢUŢUI (Prin Banat şi Transilvania) Vârf rotunjit la bază şi ascuţit la vârf, vârf ţuguiat; moţoţói (DLR). Vezi ţugúi[1] 1.

NĂRUITÚRĂ 2 (Regional, Marginea – Rădăuţi) Făgaş sau râpă, pline de cioturi şi pietre, făcute de şuvoiul ploilor (DLR). Vezi râpă.

NORÓINIŢĂ (Regional, Borca-Borsec) Loc prăpăstios care se surpă mereu (DLR). Vezi râpă.

ÓBCINĂ culme, coamă prelungită de deal sau de munte care uneşte două piscuri, versant comun care formează hotarul dintre două proprietăţi (DEX). Vezi **c. ier. sel.** culme.

OBÓCIE (Vechi, în documente din sec. XV-XVI) Costişă. Vezi povârníş.

PÁNTĂ Porţiune de teren cu suprafaţa înclinată faţă de planul orizontal şi care formează de obicei versanţii unor forme de relief (DEX). Vezi coástă 3.

PENTELÉU 3 (Regional) Coastă înclinată, dar netedă (DLR). Vezi povârníş.

PIÁZĂ 1 Pantă[1] (**1**), povârniş; învechit şi regional în forma piéz (DLR). Vezi coástă 3.

PICIÓR Culmea mai mică a unui deal, care coboară dintr-o latură a culmii mari până în vale (DLR). Vezi **c. grad.**: cúlme. Var.: cleánţ, piciorác.

PICIORÁC (Regional, prin Modova) Coama plecată a unui deal (DLR). Vezi piciór.

PICIÓRĂ 1 (Regional, Câmpulung) Râpă mare (DLR). Vezi râpă.

PICIÓRĂ 2 (Regional, Tîrgu Jiu) Culme (DLR). Vezi cúlme.

PICÚI[1] 1 Pisc[2] (DLR).

PIÉZ Vezi piázĂ.

PIEZIŞEÁ (Prin Moldova) Pantă, povârniş, coastă (DLR). Vezi coástă 3.

PÍNTEN II.5 (**a**) Vârf mic situat pe coada unui deal sau a unui munte aproape de piciorul lui (DLR). Vezi **c. grad.**: c ú l m e.

PISC[2] vârf ascuţit (şi stâncos) caracteristic regiunilor muntoase (şi deluroase), de obicei fără vegetaţie, cu pante repezi (DLR). Vârf ascuţit (şi golaş) de munte sau de deal, dominând o vale sau o depresiune (DEX). **Op. sin**: ţ u g ú i.

PLAI 1 Versant al unui munte sau al unui deal (DLR). Vezi c o á s t ă 3.

PLISC 3 (Regional, Oraviţa) Coastă de deal steril, acoperit cu piatră (DLR). Vezi **c. ser. nonord.** c o a s t ă.

POÁLE Zonă mai largă de la baza unei forme de relief mai înalte (munte, deal, pisc, etc.); picior (DLR). Vezi **c. ser. ord.** v â r f. **Var.** : p i c i ór, p o d g ór i e 1, g ú ş a c o á s t e i.

PODGÓRIE 1 (Învechit) Regiune de la poalele unui deal sau ale unui munte (MDA). Vezi p o á l e.

PONCÍŞ (Regional, Bucovina) Povârniş, râpă (DLR). Vezi p o v â r n íş.

PONÓR 1 Coastă prăpăstioasă (DLR). Vezi p o v â r n íş.

PORNĂRITÚRĂ (Regional, Voineşti – Iaşi) Alunecare de teren (< vb. p o r n ă r i) (DLR). Vezi r ấ p ă.

POVÂRGHIE (Regional, Olt) Povârniş (DLR). Vezi p o v â r n íş.

POVÂRNÍŞ Coastă de deal cu înclinare foarte mare; parte înclinată sau abruptă a unei înălţimi; p o v â r n i t ú r ă (DEX). Vezi **c. ser. nonord.** c o a s t ă. **Var.**: a p l e c úş, c o b o r ấş, c o r h á n ă, c o s t íş ă, h r á p ă 1, o b ó c i e, p e n t e l é u 3, p o n c íş, p o n ór 1, p o v ấr g h i e, p r ă v ál, p r ă v ă l ác, p r ă v ă l íş, p r i p ór, r e p e j ú n e, s c r í p i ţ ă, t u l i t ú r ă 2, ţ i c[4], ţ i p íş, ţ u r á n ă 2, ţ u r ţ án.

POVÂRNITÚRĂ Vezi p o v â r n íş.

PRĂVÁL 4 Povârniş, pantă (DLR). Vezi p o v â r n íş.

PRĂVĂLÁC (Vechi, în dicţionarele din trecut) Povârniş, pantă, coastă (DLR). Vezi p o v â r n íş.

PRĂVĂLÍŞ (Popular) Coastă abruptă (de deal sau de munte); povârniş (DEX). Vezi p o v â r n íş.

PRIPÓR Coastă de deal sau de munte, pantă abruptă (DEX). Vezi p o v â r n íş.

RÂPÁN Vezi r ấ p ă.

RÂPĂ Partea abruptă a unei coaste, unde s-a surpat pământul: r â p á n, r â p ă r í e, r â p i t ú r ă (DLR). Vezi **c. ser. nonord.** c o a s t ă. **Var.**: s t â r m i n ă, c ó r h ă, m a n á g ă[2], m ó h n ă, n ă r u i t ú r ă, n o r ó i n i ţ ă, p i c i ó r ă 1, p o r n ă r i t ú r ă, r ó p i n ă, s u r p í ş, s u r u p í n ă, s u r u p í ş t e.

RÂPĂRÍE Vezi r â p ă.

RÂPITÚRĂ Vezi r â p ă.

REPEJÚNE (Regional) Loc pieziş, râpă (DLR). Vezi p o v â r n í ş.

RÓPINĂ (Regional, Budeşti-Sărmaşu) Râpă (DLR). Vezi r â p ă.

SAMÁRĂ (Prin analogie) Culme (De la pop. s a m á r ‘culme la acoperişul unei case’) (MDA). Vezi c ú l m e.

SCRÍPIŢĂ (Prin Banat) Coastă abruptă de deal (DLR). Vezi p o v â r n í ş.

SLÉME 12 Culme a unui deal (MDA). De la s l é m e ‘cumpăna de la fântână’. Vezi c ú l m e.

SLÉME 13 (Prin extensie) Linie de despărţire a apelor pe coama unui deal (MDA). De la s l é m e ‘cumpăna de la fântână’. **Op. echip.**: c ú l m e. **Var.**: ş a r, c ú m p ă n a á p e l o r, g r í n d a î n ă l ţ í m i l o r.

STÂRMINĂ (Banat, Oltenia, Transilvania) Râpă, loc stâncos (DLR). Vezi r â p ă.

STRĂJÓŢ (Oltenia) Vârf de deal (DLR). Vezi c u c ú i.

SURPÍŞ (Regional, Haţeg) Rîpă; s u r u p ú ş (DLR). Vezi r â p ă.

SURUPÍNĂ (Regional, Banat, Oltenia) Râpă (DLR). Vezi r â p ă.

SURUPÍŞTE (Regional, Oltenia) Râpă (DLR). Vezi r â p ă.

ŞAR (Basarabia) Limita de sus a coastei. Cumpăna apelor (LTE). Vezi s l é m e 13.

TÂLVĂ (Regional, Banat şi nord-estul Olteniei) Vârf alungit; t â l v, t â l j (DLR). Vezi **c. ser. nonord.** v â r f.

TIPÍE (Regional, Mehedinţi) Vârf teşit (oblic) (DLR). Vezi **c. ser. nonord.** v â r f.

TULITÚRĂ 2 (Prin nord-vestul Munteniei) Coastă de deal înclinată, dar netedă, pe care coboară oile (DLR). Vezi p o v â r n í ş.

ŢÂF (Vrancea) Vezi ţ í u[3].

ŢÂGMÁNĂ Vezi ţ i c m á n.

ŢÂGMĂ Vezi ţ í c m ă.

ŢĂU Vezi ţ i u[3].

ŢIBLÁN Vezi ţ i f l á n.

ŢIC[4] 1 (**c**) (Prin Transilvania şi nordul Dobrogei) Pantă foarte abruptă (DLR). Vezi p o v â r n í ş.

ŢICLĂU [1] 1 (**a**) (Rar) Deal mai înalt decât cele din împrejurimi (DLR). Vezi ţ í c m ă.

ŢICLĂU [1] 1 (**a**) (Negreşti – Piatra Neamţ) Vârf de deal sau de munte (foarte) ascuţit şi înalt (DLR). Vezi ţ u g ú i[1] 1.

ŢÍCLĂ[1] 1 (**1.b**) (Prin Maramureş, nordul Transilvaniei şi Moldova) vârf ascuţit de deal sau de munte (DLR). Vezi ţ u g ú i[1] 1.

ŢICLÉT (Regional) Vârf de deal sau de munte (de formă conică) (DLR).

ŢICLÍE (Regional) Deal sau munte ascuţit (DLR). Vezi ţ u g ú i[1] 1.

ŢICLÓI[3] 1 (Prin Transilvania) Vârf ascuţit de deal; vârf înalt de deal, deal mai ascuţit (DLR). **Op. priv.**: ţ i c m á n. (Vezi c u c ú i 5). Var.: ţ i f l é u, ţ u c u l é u.

ŢICLÚI (Regional) Vârf ascuţit de deal sau de munte (DLR). Vezi ţ u g ú i[1] 1.

ŢICMÁN (Prin Moldova) Vârf foarte ascuţit de deal, cu stânci de piatră; deal foarte ascuţit sau cu spinarea ascuţită; ţ â g m á n ă, ţ i g m á n ă (DLR). **Op. priv.**: ţ i c l ó i. (Vezi c u c ú i 5).

ŢICMĂU (Prin Moldova) Vârf înalt şi ascuţit de deal sau de munte; ţ i g m ă n d ă u, ţ i g m ă u, ţ i g m n ă u, ţ i g m ă u r ă, ţ i g n á u r ă (DLR). Vezi ţ u g ú i[1] 1.

ŢÍCMĂ (Prin Moldova) Vârf ascuţit de deal sau de munte mai înalt decât cele din jur; ţ ă g m ă; ţ í h m ă (DLR). Vezi **c. sin.** v â r f. **Var.**: ţ i c l ă u[1] 1 (a).

ŢICÚI[1] (Prin Transilvania) Vârf ascuţit de deal sau de munte (DLR). Vezi ţ u g ú i[1] 1.

ŢIFLÁN (Prin sudul Transilvaniei) Vârf (ascuţit) de deal sau de munte, pisc[2]; ţ i b l á n (DLR). Vezi p i s c[2].

ŢÍFLĂ (Prin Muntenia, Moldova, Bucovina şi Transilvania) Vârf (ascuţit) de deal sau de munte (DLR). Vezi ţ u g ú i[1] 1.

ŢÍFLĂ[1] 1 (Prin Muntenia, Moldova, Bucovina şi Transilvania) Vârf (ascuţit) de deal sau de munte (DLR). Vezi p i s c[2].

ŢIFLÉICĂ (Prin Moldova şi sudul Transilvaniei) Vârf ascuţit de deal sau de munte; ridicătură mare de pământ, dâmb (ascuţit); ţ u f l é i c ă, ţ u f l é i c ă (DLR). Vezi ţ u g ú i[1] 1.

ŢIFLÉU[1] (Prin sud-vestul Moldovei) Vârf ascuţit de deal; ridicătură de pământ mare şi ascuţită; ţ i f l é u r ă[1] (DLR). Vezi ţ i c l ó i.

ŢIFLÉURĂ[1] Vezi ţ i f l é u[1].

ŢIFLÍC 1 (Regional, Seini – Satu Mare) Vârf conic de deal sau de munte (DLR).

ŢIGMANĂU (Regional, Tulnici – Panciu) Vârf ascuţit de munte (DLR). **Op. echip.** ţ i g m a n ă u : c o c â r l ă (Vezi v â r f á r).

ŢIGMÁNĂ Vezi ţ i c m á n.

ŢIGMANDÁ Vezi ţ i g m a n d ă u.

ŢIGMANDĂU (Prin sud-vestul Moldovei) Vârf (foarte) ascuţit (şi înalt) de deal sau de munte, pietros, de obicei neîmpădurit; muche ascuţită, stâncă ascuţită; ţ i g m a n d á, ţ i g m â n d ă u (DLR). **Op. echip.**: ţ u h ă 1. Vezi p i s c[2].

ŢIGMÂNDĂU Vezi ţ i g m a n d ă u

ŢÍHMĂ Vezi ţ í c m ă.

ŢIPÍŞ (Prin Transilvania şi Banat) Pantă abruptă, pripor (DLR). Vezi p o v â r n í ş.

ŢÍU[3] I (**b**) (Prin sud-vestul Moldovei şi prin estul Transilvaniei) Vârf (foarte) ascuţit de munte (stâncos, fără vegetaţie); ţ â f (Vrancea), ţ ă u (DLR). Vezi p i s c[2].

ŢIVERÉICĂ (Regional, Sângeorz-Băi) Vârf de deal (DLR). Vezi c u c ú i.

ŢUCLÚI Vezi ţ u g ú i[1] 1.

ŢUCÚI Vezi ţ u g ú i[1] 1.

ŢUCULÉU 1 (**b**) (Regional) Vârf ascuţit al unui deal (DLR). Vezi ţ i c l ó i.

ŢUGLÚI Vezi ţ u g ú i[1] 1.

ŢUGÚI[1] 1 Vârf (ascuţit) al unor ridicături de teren (deal, munte etc.); ţ u c l ú i, ţ u c ú i, ţ u g l ú i (DLR). Vezi **c. ser. nonord.** v â r f. **Ant.** : p i s c[2]. **Var.** : b o b é i c ă (b), m u ţ u ţ ú i, ţ í c l ă[1] I (1.b), ţ i c l ă u [1] 1 (a), ţ i c l ú i, ţ i c m ă u, ţ i c ú i[1], ţ i c l í e, ţ í f l ă, ţ i f l é i c ă. **P. an.**: c ă c i ú l ă, c ă p í ţ ă, c l á i e, c o m ă n á c, g l ú g ă.

ŢÚH Vezi ţ u h ă 1.

ŢUHĂ 1 (Prin sud-vestul Moldovei şi prin estul Transilvaniei) Vârf stâncos şi ascuţit de munte; ţúhă (DLR). **Op. echip.**: ţigmandău. Vezi pisc[2].

ŢUHÁN[2] (Prin sud-vestul Moldovei) Vârf pietros, foarte înalt şi ascuţit, de munte (DLR). Vezi ţuhă 1.

ŢUHĂU (Prin sud-vestul Moldovei şi prin estul Transilvaniei) Vârf stâncos şi ascuţit, de munte (DLR). Vezi ţuhă 1.

ŢUHÚI (Regional, Corbeni – Curtea de Argeş) Vârf, uşor rotunjit, de deal sau de munte (DLR). Vezi **c. ser. nonord.** vârf. **P. an.**: căpăţână, óu.

ŢURÁNĂ 2 (Prin Moldova şi Transilvania) Coastă de deal abruptă, prăpăstioasă (DLR). Vezi povârníş.

ŢURŢÁN (Prin nord-estul Olteniei) Coastă înaltă şi prăpăstioasă (DLR). Vezi povârníş.

ŢUŢUDÁN[1] 1 (Prin sud-vestul Transilvaniei, vestul Munteniei şi estul Olteniei) Vârf (ascuţit) de deal sau de stâncă; ţucudán (DLR). Vârf de deal (DAR). Vezi cucúi.

VÂRF 1 Partea cea mai de sus (ascuţită) a anumitor forme de relief (deal, munte) (DEX). **C. ser. ord.** poále : coástă 3 : vârf. Arh. al **c. ser. nonord.** ţugúi[1] 1 : ţuhţúi : bobéică : chíceră : tálvă : tipíe. **C. sin.** vârf : cúlme : ţícmă. **C. grad.** (P. spec.) vârfár : cucúi.

VÂRFÁR 2 Vârf de munte (DEX, DLR). Vezi **c. grad.** (p. spec. de la vârf) vârfár : cucúi. Arh. al **op. echip.** ţigmanău : cocárlă.

Concluzii

Ideile despre o organizare a lexicului pe principii lingvistice apar ca urmare a distincţiilor făcute în filozofie, culminând cu Hegel, care au permis afirmarea unei realităţi lingvistice specifice, moment marcat prin apariţia în 1836 a cunoscutei opere a lui Humboldt. Aici apare viziunea limbii ca realitate structurată după principii proprii la toate nivelurile sale, iar primele încercări de teoretizare a existenţei unor structuri la nivelul lexicului unei limbi se leagă în mod direct de opera lui Humboldt.

Înainte de lucrarea lui Trier, devenită reper în domeniu, apar doar analize ale lexicului bazate pe conţinutul semantic, începând cu aceea a lui K.W.L. Heyse, precum şi observaţii legate de o structurare pe baza acestui conţinut, primul care vorbeşte explicit în acest sens fiind Richard Moritz Meyer, prin modul în care acesta înţelege semasiologia. Până la Trier s-au făcut numai observaţii cu caracter general, ivite în cadrul unor preocupări cu caracter mai larg asupra limbii. La fel este şi în cazul lui Saussure, însă, ca şi în alte domenii ale lingvisticii, principiile de bază şi instrumentarul teoretic al teoriei câmpului lexical se găsesc în opera lingvistului genevez.

Analiza evoluţiei teoriei câmpului lexical de la primele încercări până la teoria structurală elaborată de Coseriu şi a problematicii legate de baza raporturilor care-l formează – semnificatul – are ca rezultat obţinerea unei perspective complete a acestei teorii şi a diferitelor percepţii asupra organizării lexicului, începând cu ideile de ordin general ale lui Humboldt şi cu primele teoretizări asupra posibilităţii de a descoperi o structură a lexicului. Diferitele perspective, precum şi caracterul neunitar al multora dintre ele, delimitarea imprecisă a domeniului de studiu, utilizarea unui instrumentar neadecvat obiectului supus cercetării, toate acestea au condus la teorii diverse. Urmărirea acestei evoluţii până la modelul coşerian are avantajul percepţiei clare a obiectului de studiu şi al evitării falselor probleme deja abordate în studiile dedicate acestui domeniu. Efectul unui asemenea rezultat la nivel teoretic presupune ca prezentarea concretă a unui câmp să nu se

limiteze la stadiul încercărilor primilor teoreticieni din domeniu, ci să fie o prezentare a câmpurilor prin opoziţiile existente, care pot fi detectabile prin reprezentarea semantică a termenilor. Simpla redare a sensurilor din diferitele „limbi" ale unei limbi istorice (Coseriu) şi prezentarea etimologiei lor sunt mijloacele tradiţionale ale lexicografiei, care reprezintă doar punctul de pornire pentru o astfel de analiză.

Lucrările dedicate teoriei câpurilor lexicale fie nu diferenţiază între perspectiva numită aici Trier-Weisgerber şi perspectiva coşeriană, fie se limitează la teoria coşeriană, fără a analiza raportul în care aceasta se află cu perspectiva Trier-Weisgerber. De aici apar şi discuţiile în ceea ce priveşte sintagma terminologică „câmp lexical". Astfel de lucrări sunt dedicate descrierii cât mai amănunţite a termenilor care intră în câmpul onomasiologic supus cercetării (atât prin teorie, cât şi prin practică), dar fără a releva organizarea lexicului structurat prin opoziţii imediate. În principiu, ele rămân nişte lucrări de lexicografie tradiţională, adică nişte dicţionare detaliate ale unei anumite terminologii, care sunt prefaţate de o prezentare în mare măsură aproximativă a teoriei câmpului lexical. Lipsa unei înţelegeri adecvate a problematicii din acest domeniu face ca rezultatele aplicaţiilor practice să fie mai mult o reluare a informaţiei din diferite dicţionare şi lucrări în care apar diverse indicaţii suplimentare, la care, în multe cazuri, se adaugă sensuri la diferiţi autori, fapt cu totul surprinzător, dacă se are în vedere că stabilirea structurii unui câmp lexical este o întreprindere total independentă de variaţia de sens a cuvintelor (lexemelor). Probabil că această tendinţă a fost favorizată de o interpretare greşită a faptului că Trier s-a folosit de opera unui autor pentru valoarea termenilor unui câmp onomasiologic într-o anumită perioadă istorică. Trier a avut motive pe deplin întemeiate pentru a-şi axa cercetarea pe evoluţia termenilor unui câmp onomasiologic, preocuparea sa principală fiind demonstrarea existenţei raporturilor dintre aceştia. El chiar afirmă în mod explicit că analiza unui câmp lexical înseamnă cercetarea în diacronie a unui câmp onomasiologic. O analiză într-un anumit cadru istoric (şi cultural) a unui câmp onomasiologic poate fi o opţiune pentru un lingvist, însă acest lucru nu are decât o legătură foarte vagă cu ceea ce a întreprins Trier şi este complet în afara a ceea ce înseamnă câmp

lexical în urma definirii foarte clare şi coerente a acestui domeniu, în principiu, prin studiile lui Coseriu. În lucrarea de faţă sunt prezentate toate detaliile teoretice necesare unei bune percepţii a conceptului de 'câmp lexical' şi se oferă premisele şi exemplificarea pentru o aplicaţie practică adecvată, precum şi modelul pentru utilizarea rezultatelor obţinute în domeniul lexicografiei (în partea a treia), rezultate care pot fi transferate şi în manualele pentru învăţarea unei limbi străine şi care pot fi utilizate şi în traducerile automate.

Înţelegerea faptului că teoria lui Coseriu este o dezvoltare şi o reaşezare a rezultatelor vechii teorii printr-o distingere clară a diferitelor structuri lexematice ar trebui să elimine posibilitatea confuziei între perspectiva tradiţională şi cea modernă. Totuşi, pentru o indicare exactă a direcţiei coşeriene, utilizarea sintagmei terminologice „c â m p l e x e m a t i c" ar avea avantajul unei dezambiguizări în planul istoric al acestui concept şi ar corespunde şi formal domeniului din care face parte, lexematica. Conform observaţiilor făcute asupra tipologiei, câmpurile lexicale veritabile sunt doar cele unidimensionale şi cele care reflectă combinaţii ale câmpurilor unidimensionale. Ilustrarea modului în care analiza terminologiei populare a formelor de relief pozitiv a putut fi transferată într-o prezentare lexicografică s-a limitat numai la câmpurile unidimensionale sau combinaţii ale acestora.

THE LEXICAL FIELDS THEORY
With application to the popular terminology of positive relief forms

A B S T R A C T

This paper is a detailed analysis on the concept of "lexical field", that is designated through more terminological syntagms, through the tackling of all the problems that it entails, from the first attempts to determin an organization of the lexicon and up to the current stage. The purpose of this analysis is to establish the identity, the importance and the validity of this concept in the study on language. The fulfilment of these three objectives is accomplished through dealing with all the theoretical approaches to the subject of lexical field from a critical perspective, that is through taking into consideration not only the representative theories (Trier, Weisgerber and, later on, Coseriu), but also the attempts that preceded them (the "associative relations" being highly important), as well as the suggested alternatives, the raised objections and, especially, the main sources and principles of each one of them. In this way, the formative elements of each perspective and their importance in the refining of the concept of "lexical field", either remaining at this stage of formative element or as arguments in favour of a coherent perspective on the object investigated in the research, arguments that can be "positive" (through their integration as auxiliary instruments in the arguing of the research object) or "negative" (through their turning to the status of indicators of research approaches that are inadequate to the object of study or even of the errors that need to be avoided). In this way, two general perspectives have been singled out: the traditional perspective, represented by the approach suggested by Trier and Weisgerber (that is prior to the structural semantics) and the modern perspective, represented by Coseriu, which benefits from the results obtained in the field of structural semantics and is presented as a development and an overtaking of the traditional theory). These two perspectives are tackled in the first two parts of the paper, the third part being an analysis on the Romanian popular terminology of the positive relief forms, via which the usefulness of the lexical fields theory is illustrated, especially as far as lexicography is concerned, as well as the possibility of applying it to the study on foreign languages or for the enhancement of machine translation.

The first part is a presentation and an analysis on the way in which the concept of "lexical field" was formed and also on its evolution in different forms up to the establishment of structural linguistics, through the emphasis

placed on the arguments and sources from the field of linguistics or from other fields for each approach. The concept of "field" entails, first and foremost, a relation, and thus the main place in such an analysis must be taken by the demonstration of the existence of this relation and the determination of the nature of the relation and of the status of the elements among which the relation is established. Therefore, the identification of the object of study becomes clear only as a consequence of a thorough research on different approach possibilities and also of the principles they rely on and which need to be known in their prime differences. It is noted that the main ideas of the first attempts to theorize the lexical field can be found in Wilhelm von Humboldt's systematic notion of language in general and that this situation has as a starting point the change of perspective in philosophy that was launched through Hegel's work. Its central idea, i.e. that reality is a result of dialectic, is also present in K.W.L. Heyse's (a former student of his) speech, also the first linguist mentioning an internal structure of lexicon, considering that a representation of things is made through isolated features which reflect in words differently from one language to another. Heyse's general approach clearly is Hegelian and, as far as ideas on language are concerned, his works abound in references to Humboldt's work, which is strongly influenced by the Hegelian philosophy. Another approach that preceded the lexical fields theory is Richard Moritz Meyer's semasiology, who underlines the necessity for making a difference between the systematized and differentiating factors of the semantic systems a word enters. Gunther Ipsen, the first voice to have clearly expressed, in a short paragraph, the idea of the existence of "semantic fields", abandons the linguistic perspective on fields and approaches a phychologist phase, as a consequence of assuming Husserl's position.

The dominant trait of the first theoretizations of the lexical field comes from a theoretical transfer of the image to language that is present at Wilhelm von Humboldt, where it is described as a counterimage of the conceptual world. Humboldt had in mind the general plan of language, but the theoriticians of the lexical field transfer it to the lexicon, thinking that it is made up of a network of lexical fields, just like a mosaique, with no empty spaces (Jost Trier), an image that is subsequently contested by more linguists (Günther Kandler, Karl Reuning, Hans Schwarz, Heinz Rupp), but in the clearest of manners, it was contested by Leo Weisgerber.

The subject of the organization of one's language lexicon was dealt with by Saussure, as well, when he used the concept "associative family", which is less rigid and which comprises four types of relations, the one based on significants and corresponding to lexical fields being one of them. It is against

this background that the identity and the importance of the concept of "value" are revealed, in relation with the concept of "signified". Saussure's distinctions can be found in the discourse of these theoreticians of the lexical field, but the notion of systematized lexicon is taken over by Humboldt.

The approach that was suggested belonged to Trier, who marks the limits of the research area based on the distinctions l a n g u a g e – r e a s o n i n g, l a n g u e – p a r o l e, ἔ ρ γ ο ν – ἐ ν έ ρ γ ε ι α, s y n c h r o n y – d i a c h r o n y, l a n g u a g e – r e a l i t y (each one of them being presented in this paper, considered against its original sense), attempting to set the l e v e l at which a lexical field is formed and t h e n a t u r e o f r e l a t i o n s that establish between words. One of Trier's most important statements is made within the analysis of the opposition between language and reasoning, where he makes the distinction between "conceptual field" and "(semantic) lexical field", the former being a semantic complex that is the result of experience and corresponds, as a whole, to a lexical field, but which unfolds in an unstructured way, the language being the one that interferes and organizes its content. Within the Saussurean distinction between l a n g u e and p a r o l e, the lexical field is situated at the level of l a n g u e. Following Trier's perspective, we can state not only that a lexical field belongs to the level of l a n g u e, but that the level of l a n g u e is formed of lexical fields. The distinction between ἔ ρ γ ο ν and ἐ ν έ ρ γ ε ι α is understood differently from the general sense, according to Trier, language being ἔργον. The argument refers to the organization of language's elements in fields, which already represent a formed matter the speaker is summoned to take into account. Through approaching the relation l a n g u a g e – r e a l i t y, Trier refers to the possible confusion that can occur between the language's reality and the extralinguistic reality, i.e. the ontic one, that is between what language s i g n i f i e s and what is d e s i g n a t e d through language. It is at this point that Dornseiff's theory and Bally's perspective are brought into discussion, when he makes reference to the extralinguistic associations in the case of the word *bœuf*. Lacking a refined linguistic instrumentation for the description of the significance of words and in order for him to demonstrate their interdependence within a "semantic field" at a synchronic level, Trier approached the lexical field designated through the German word *Verstand* from a diachronic perspective. Trier himself states that the study on a lexical field means studying the history of an onomasiologic field.

Leo Weisgerber takes Trier's theory one step further through the addition of new ideas and distinctions. In his works he places an emphasis on the importance of the concept of ἐνέργεια as a formative principle of language,

which results in the creation of an intermediary world that is specific to each language ("die muttersprachliche Zwischenwelt"). The main ideas regard the organization of reasoning through language and the creation of a secondary reality, a "Weltanschauung", through the language's concepts, concepts that become the master of their creator, as well as of the future members of a given linguistic community. As for the lexical fields theory as such, Weisgerber approaches three general aspects: 1) the establishing of the word's content from a linguistic perspective as a basis of the determination of the lexical field, 2) the typology of lexical fields, 3) the main categories of fields. As far as the creation of the lexical content is concerned, Weisgerber refers to the importance of the law regulating the organization of language as a fundamental law. He is the first linguist to have suggested a lexical fields' typology, part of which is found in Coseriu's model. Likewise, Weisgerber is the first person to have aimed at the influence of the extralinguistic on the organization of the lexicon. Taking into account the fact that Weisgerber assumes the role of a continuator of the Humboldt-Saussure-Trier approach, the presentation of special cases, in which the organization criteria specific to lexical fields do not work, proves to be highly important. Not all of these cases are applicable at a lexicological level (in the examples provided there are proper names too), but this fact is a clear deviation from Trier's image of lexicon as a mosaique with no slots.

A chapter from the first part is dedicated to the theories that are contemporary to the Trier-Weisgerber approach, that is to the alternatives suggested by André Jolles and Walter Porzig, as well as to a series of observations belonging to linguistists that are contemporary to them.

Jolles's theory is organised based on logico-linguistic principles, a field existing only in the case in which there is an exact correspondence between the order of language and the rational order of the designed reality. His examples are taken over from Dionysios Thrax's grammar; however, one of them is inadequately understood. In this case, a clarification is made with regard to the pair φίλος–δεξιός, which is invariably rendered as *left–right*, starting with the tradition of the Latin grammarians, but which needs to be, in fact, translated as *favourable–right*. After all, Jolles limits himself to a short presentation of the place of "the semantic field" in the system of the language, without bringing in explanations or arguments and restricts the typology of the structurations of the lexicon to the relation between complementary antonyms. Jolles's most important contribution is situating the lexical field at the level of "langue", that is outside the level of "parole" and of the poetical one, as well as

the specification that in the "semantic fields" theory it is the d e s c r i p t i o n o f t h e r e l a t i o n b e t w e e n m e a n i n g s that should be focused upon.

Walter Porzig's theory is based on the implicit syntagmatic relations, which Coseriu calls l e x i c a l s o l i d a r i t y. These "elementary fields" theory is clearly separated from the rest of the theories on the field because of the positioning of the relations that define them at the syntagmatic level. Considered from a strictly semantic perspective, this type of fields are nothing other than the reflection of the Aristotelian relation between substance and its quality (predicate), with the observation that the relation is accomplished only through the specific quality towards the substance. Porzig considers that the whole lexicon of a language could be described based on this principle.

A series of observations should be added to these alternatives, worthwhile mentioning being the one referring to the relation between the lexical field and the synchrony-diachrony distinction made by Wartburg, the multiple objections referring to the discontinuity of the lexicon and of the lexical fields (Günther Kandler, Karl Reuning), as well as the existence of an asymmetry between the conceptual level and the linguistic one. Another remark refers to the possibility of clearly marking the limits of the semantic content of each element from a lexical field, that is precisely what the lexical field theory aims to do through situating each word with respect to the other words that belong to the same semantic sphere. The remarks particularly regard the case of polysemy and of synonymy, and, at times, the metaphorical meanings.

According to the traditional perspective, the lexical field can be assimilated to an onomasiological field, with the remark that there are some relations between its elements, without being able to describe and define them in a clear manner. The arguments in favour of the existence of these relations come from the diachronic research on an onomasiological field. The possibility of finding a systematicity of the lexicon was an important preoccupation towards the half of the last century. Their effects have been seen in the lexicographical works that attempted to show a new image of the lexicon. Although they were not few, this type of dictionaries was not essential. The vast majority of the works in which a certain lexical field is allegedly analysed do not surpass this moment, these ones rather being a series of diachronic dictionaries of some onomasiological fields, without indicating the relations between the elements of these fields and without making the distinction between different types of relations, that is the essential of what modern theory had to bring forth.

The second part is dedicated to the modern perspective, elaborated by Eugenio Coseriu and contrastively analysed against the previous perspective, through identifying the constants and the changes occurred, as well as of new

elements, with an emphasis on the motivation in the case of each one of them. Coseriu's main meritoriousness is that he clearly marked the limits of the constitutive element of the lexical field (the lexeme, defined through the lexical signification), that he identified different types of organization at the level of the lexicon and that he individualized the place of lexical fields within the wider field of lexematics with reference to the other sub-fields. To a great extent, it is the result of the reorganization of previous theories (notably Trier's and Weisgerber's, but also Porzig's), to which Coseriu adds new principles and distinctions, a decisive role being held by Trubetzkoy's phonology. The radical change consists in the manner of delimiting a lexical field and also in the finality of its research. A lexical field is identified by going from part to whole, following the paradygmatic semantic relations at the synchronic level (there where they exist), and not by identifying an onomasiological field and its historical approach. The finality of the lexical fields theory is not to describe the elements specific to a lexical field, but to establish the content oppositions, after previously establishing the distinctive features according to the real functioning of language, without resorting to logical criteria or following the order of the designated reality.

In order to establish the limits of "language" between which lexical fields can be identified and described, just like Trier, Coseriu uses several binary linguistic distinctions, going from the general to the particular, being subordinated to a concept from the opposition that was formed through the previous distinction. In this way, the order of the designated things, the level of metalanguage, the elements of set phrases, the archaic words, the regionalisms, the elements from a different level of language (jargon, slang) are eliminated from the study on lexical fields, thus reaching a "functional language" that conforms to the norm established by tradition. Lexical fields are situated at this level. Nevertheless, if an element that belongs to a different level of language (diachronic, diatopic, diastratic) is the semantic equivalent of one of the elements of a lexical field according to the framework that was previously mentioned, it can be considered a counterpart of its correspondent from the "functional language". Likewise, if at a different level of language an opposition is established, that is subordinated to a lexical field according to the above mentioned framework, this opposition can be included in that particular lexical field, with the specification of the level at which the component elements are. These possibilities account for the argument in favour of the possibility of situating the lexical field at the level of what we called "the extended functional language". At the level of the elements from the level of the "functional language", the importance of the distinction between the

designation and signification relations is shed light upon, through which the case of the multiple designation or the one of the metaphorical designation is clarified. It is in this context that the specificity of the manner of signification of the linguistic sign is discussed and arguments are brought forth for a unitary vision of it, as an arbitrary (only as far as the relation between the signifier and the signified is concerned) and autonomous (at the level of the semiosis) intentional sign. Results lead to an identification of the linguistic content, to which an extralinguistic content is attached, through which a global cognitive content is reached. These distinctions prove indispensable to the differentiation between linguistics and cognitivism.

The defining difference between the traditional perspective and the modern one, the focus research placed on the identification of the relations between the constitutive elements of a lexical field and their description is sustained through the detection of a typology of lexical fields, starting from the specificity of the oppositions that form it. The basis of this typology is Trubetzkoy's phonology. Within this typology, the distinction s y m m e t r i c vs. a s s y m e t r i c is added in the case of correlative bidimensional fields; another unidimensional field was added (the s y n o n y m i c one), formed of parasynonyms, that is the ones with distinctive features. The semantically equivalent synonyms present differences only at the level of language.

In a different chapter the issue of the cognitivist direction is dealt with, where the incompatibility between the lexical fields theory and the cognitivist theories is shown, as the lexical field is a structure that is based on purely linguistic information, whereas in the case of cognitive theories, the emphasis is placed on a reality which comprises both lexical and extralinguistic information. Thus, the results of cognitive linguistics are heterogeneous in relation to the reality the lexical field theory (strictly limited to the lexical signified) is based upon.

The viability of approaching all these problems is certified in the last part of the paper through the complete analysis of the lexical field of the Romanian popular terminology specific to the positive relief forms and through the demonstration of the usefulness of such an analysis in the area of lexicography.

The third part suggests an illustration of the way in which the analysis undertaken on certain areas of the lexicon based on the principles of the lexical fields theory has as a result a better knlowledge of the lexicon peculiar to a certain language and, consequently, a better organization of it in lexicography works. The lexical field of Romanian popular terminology of positive relief forms is presented starting from the immediate oppositions and presenting the result relations as they are indicated through the semantic information of each

lexeme. The application is also the answer to what has been achieved in this field so far, the practical works focusing only on the first necessary step in establishing a lexical field, that is the semantic description of lexemes, to which etymology issues, together with secondary and metaphorical meanings are added. The concept of "extended functional language" made it possible for the versions from the level of the "architecture of language" (Coseriu) to be included in the already formed structure, together with the supplementary distinctions that complete this structure, without harming the homogeneity of the field. At the end of this final part, light is also shed on the way in which these results can be valorized in lexicography, where from they can be taken over in the manuals for learning foreign languages, or in machine translation.

(translated by Andreea-Mihaela Tamba)

LA THÉORIE DES CHAMPS LEXICAUX
Avec une application à la terminologie populaire des formes de relief positif

R É S U M É

Le présent travail est une analyse détaillée du concept de 'champ lexical', désigné par plusieurs syntagmes terminologiques, en considérant l'entière problématique que cela suppose, en commençant avec les premiers essais pour déterminer une certaine organisation du lexique jusqu'à l'état actuel de cette théorie. Le but de cette analyse est d'établir l'identité, l'importance et la viabilité de ce concept dans l'étude de la langue. La réalisation de ces objectifs est atteinte par une approche critique de toutes les théories du champ lexical, c'est-à-dire pas seulement par l'observation des théories représentatives (Trier, Weisgerber et, plus tard, Coseriu), mais aussi par la recherche attentive des essais précédents (parmi lesquels on remarque les «rapports associatifs» chez Saussure), des alternatives proposées, des objections et, notamment, des sources et des principes de chacun d'eux. On identifiera ainsi les éléments formatifs de chaque perspective et leur importance dans le raffinement du concept de 'champ lexical', soit en gardant cet état d'élément formatif, soit quand il se transforme en argument pour une perspective cohérente de l'objet de la recherche, arguments qui peuvent être «positifs» (en les incluant comme outils auxiliaires dans l'argumentation de l'objet de recherche) ou «négatifs» (en passant à l'état d'indicateurs des directions de recherche inadéquates à l'objet d'étude ou même des erreurs à éviter). Le résultat de cette démarche est la délimitation de deux perspectives générales: la perspective traditionnelle, représentée par la direction donnée par Trier et Weisgerber (antérieure à la sémantique structurale) et la perspective moderne, représentée par Coseriu, qui profite des résultats auxquels aboutit la sémantique structurale, et qui apparaît comme un développement et un dépassement de la théorie traditionnelle). Les deux premières parties de ce livre correspondent à ces deux perspectives, la troisième étant une analyse de la terminologie populaire roumaine pour les formes de relief positif, qui est la preuve de l'utilité de la théorie des champs lexicaux notamment dans la lexicographie, mais aussi de la possibilité d'être appliquée dans l'enseignement des langues étrangères ou pour l'amélioration de la traduction automatique.

La **première partie** est une présentation et une analyse de la formation du concept de 'champ lexical' et de son évolution dans ses diverses formes

jusqu'à l'apparition de la linguistique structurale, par la mise en évidence des arguments et des sources, linguistiques ou provenant d'autres domaines, pour chaque direction. Le concept de 'champ' suppose premièrement l'existence d'un rapport, donc une telle analyse doit initialement démontrer l'existence de ce rapport et déceler la nature de ce rapport et le statut des éléments du rapport. Par conséquent, la délimitation de l'objet d'étude devient claire seulement après une recherche des diverses possibilités de l'aborder et de leurs principes fondamentaux, que l'on doit connaître au niveau des différenciations constitutives. On observe que les idées fondamentales des premiers essais pour théoriser le champ lexical se trouvent dans la conception systématique sur la langue en général (pas seulement le lexique) de Wilhelm von Humboldt et que cette conception a comme point de départ le changement de perspective dans la philosophie, sous l'influence de l'œuvre de Hegel. On retrouve son idée centrale, que la réalité est le résultat de la dialectique, chez K.W.L. Heyse (qui fut son élève), qui est le premier linguiste qui parle d'une structure interne du lexique, en considérant que la représentation des choses est donnée par des traits isolés qui se reflètent dans les mots d'une façon différente dans chaque langue. L'orientation générale de Heyse est ouvertement hégélienne et, en ce qui concerne ses idées portant sur la langue, ses écrits abondent en références à l'œuvre de Humboldt, profondément influencée par la philosophie hégélienne. Une autre tentative de trouver une organisation du lexique antérieure à la théorie des champs lexicaux est la sémasiologie de Richard Moritz Meyer, qui pointe sur la nécessité d'individualiser les constituants systématisants et différenciateurs des systèmes sémantiques où entre un mot. Gunter Ipsen, le premier qui formule d'une manière explicite l'existence des «champs sémantiques» dans un court paragraphe, abandonne la perspective linguistique en faveur d'une vision psychologiste, influencé par la philosophie de Husserl.

La caractéristique dominante des premières théorisations du champ lexical dérive d'un calque théorique de l'image humboldtienne de la langue, vue comme contre image de l'univers conceptuel. Humboldt envisageait la plan général de la langue, pourtant les théoriciens du champ lexical ont opéré un transfert au niveau du lexique, en considérant qu'il consiste en une réseau de champs lexicaux, similaire à une mosaïque, sans espaces vides (Jost Trier), image contestée ultérieurement par plusieurs linguistes (Günther Kandler, Karl Reuning, Hans Schwarz, Heinz Rupp), le plus précisément par Leo Weisgerber.

La question portant sur l'organisation du lexique d'une langue est discutée chez Saussure aussi, quand il parle de la «famille associative», un concept moins rigide et qui comprend quatre types de rapports, parmi lesquels le rapport entre les signifiés, correspondant aux champs lexicaux. Dans ce

contexte sont mises en évidence l'identité et l'importance du concept de 'valeur' par rapport au concept de 'signifié'. Les premiers théoriciens du champ lexical s'appuient sur les distinctions saussuriennes, mais leur conception de lexique systématisée vient de chez Humboldt.

La direction qui s'est imposée dans cette période est celle exposée par Trier, qui délimite son domaine de recherche en appelant aux distinctions langue–pensée, langue–parole, ἔργον–ἐνέργεια, synchronie–diachronie, langue–réalité (présentées dans le présent travail chacune individuellement et par rapport à leur acception originaire), dans le but de déterminer le niveau où est positionné le champ lexical et la nature des rapports qui s'établissent entre les mots. Une des observations les plus importantes de chez Trier surgit dans l'analyse de l'opposition entre langue et pensée, où il opère une distinction entre le «champ conceptuel» et le «champ lexical (sémantique)». Le premier est défini comme un complexe sémantique acquis par l'expérience et qui correspond en tant qu'entier à un champ lexical, mais qui se présente non organisé, la langue intervenant pour organiser le contenu de cette sphère conceptuelle. En ce qui concerne l'opposition saussurienne entre langue et parole, le champ lexical se situe au niveau de la langue. En gardant le perspective de Trier, on peut affirmer non seulement qu'un champ se situe à ce niveau, mais que le niveau langue est un ensemble de champs lexicaux. La distinction entre ἔργον et ἐνέργεια présente une acception différente de l'acception générale. Trier considère que la langue (en général) est non seulement ἐνέργεια, mais aussi ἔργον. L'argument réside dans l'existence d'une organisation des éléments d'une langue dans des champs, donc une matière déjà formée, dont le parleur doit tenir compte. En abordant le rapport langue–réalité, Trier vise la possibilité de faire une confusion entre la réalité linguistique et la réalité extralinguistique, autrement dit entre ce qui la langue signifie et ce qui la langue désigne. Cette question est discutée par rapport à la théorie de Dornseiff et la perspective de Bally, quand il présente les associations extralinguistiques du mot *bœuf*. Le manque des instruments linguistiques raffinés pour décrire la signification des mots et démontrer leur interdépendance à l'intérieur d'un «champ sémantique» au niveau synchronique fait que Trier analyse le champ lexical désigné par l'all. *Verstand* d'une perspective diachronique. Trier lui-même affirme que l'étude d'un champ lexical équivaut à l'étude de l'histoire d'un champ onomasiologique.

Leo Weisgerber approfondit la théorie de Trier en ajoutant des idées et distinctions nouvelles. Dans ses travaux il met l'accent sur l'importance du concept ἐνέργεια comme principe formatif de la langue, concrétisé dans

l'institution d'un monde intermédiaire spécifique pour chaque langue („die muttersprachliche Zwischenwelt"). Ses idées fondamentales sont l'organisation de la pensée par la langue et la formation d'une réalité seconde, une „Weltanschauung", par les concepts de la langue, concepts qui deviennent le maître de celui qui les a créés, mais aussi de futurs membres de la communauté linguistique respective. En ce qui concerne la théorie proprement dite des champs lexicaux, Weisgerber aborde trois problèmes d'ordre général: 1) la délimitation du contenu linguistique du mot, comme base de la détermination du champ lexical, 2) la typologie des champs lexicaux, 3) les catégories spéciales de champs. Pour Weisgerber la constitution du contenu lexical doit se soumettre à une loi de l'organisation comme loi fondamentale de la langue. Il est le premier linguiste qui esquisse une typologie des champs lexicaux, dont une partie se retrouve chez Coseriu. De plus, il est le premier qui parle de l'influence de l'extralinguistique dans l'organisation du lexique. Vu son état de continuateur de la direction Humboldt-Saussure-Trier, une contribution remarquable est la présentation des cas spéciaux et les critères d'organisation spécifiques aux champs lexicaux. Quelques cas exposés ne visent pas la lexicologie (parmi les exemples apparaissent des noms propres), mais cette idée indique un abandon indiscutable de l'image du lexique comme mosaïque sans espaces vides de chez Trier.

Un chapitre de la première partie est consacré aux théories contemporaines à la direction Trier-Weisgerber, à savoir aux alternatives proposées par André Jolles et Walter Porzig et à quelques observations de certains linguistes de leur époque.

La théorie de Jolles réside sur de principes logico-linguistiques, l'existence d'un champ étant liée à l'existence d'une superposition exacte entre l'ordre de la langue et l'ordre rationnelle de la réalité désignée. Ses exemples sont extraits de la grammaire de Dionysios Thrax, mais avec un malentendu pour l'un d'eux. Dans ce contexte est clarifié le rapport φίλος–δεξιός, qui paraît partout comme *gauche–droite*, même chez les grammairiens latins, mais dont la traduction correcte est *favorable–droite*. En définitive, Jolles se limite à présenter la place du «champ sémantique» dans le système de la langue, mais sans donner d'explications ni d'arguments, et borne les possibilités de structuration du lexique au rapport entre les antonymes complémentaires. La contribution la plus importante de Jolles est la localisation du champ lexical au niveau «langue», à savoir en dehors du niveau parole et du niveau poétique, et la spécification que la théorie des «champs sémantiques» doit se focaliser sur la description des rapports entre les significations.

La théorie de Walter Porzig s'intéresse aux rapports syntagmatiques implicites, qui se retrouvent chez Coseriu sous le nom de s o l i d a r i t é s l e x i c a l e s. La théorie de ces «champs élémentaires» se différencie nettement de toutes les autres théories à cause de la localisation des rapports qui les caractérisent au niveau syntagmatique de la langue. Considéré strictement du point de vue sémantique ce type de champs n'est que le reflet du rapport aristotélique «substance»–«qualité» («prédicat»), mais celui-ci s'établit à partir de la qualité spécifique vers la substance. Porzig considère qu'en suivant ce principe fondamental, on peut décrire le lexique entier d'une langue.

En de hors de ces alternatives il y a quelques observations, dont on remarque l'analyse du rapport entre le champ lexical et la distinction synchronie–diachronie de chez Wartburg, les multiples objections portant sur la discontinuité du lexique et des champs lexicaux (Günther Kandler, Karl Reuning) ou sur l'existence d'une asymétrie entre le niveau conceptuel et le niveau linguistique. Une autre observation remet en discussion la possibilité d'une délimitation claire du contenu sémantique de chaque élément d'un champ lexical, en d'autres termes, ce qui constitue le but de la théorie des champs lexicaux par le rangement de chaque mot par rapport aux autres mots avec lesquels ils partagent une certaine aire sémantique. Ces observations visent particulièrement les cas de la polysémie et de la synonymie, parfois le cas des sens métaphoriques.

Conformément à la perspective traditionnelle, un champ lexical peut être assimilé à un champ onomasiologique, mais en spécifiant qu'il existe certains rapports entre ses éléments, pourtant sans pouvoir les décrire et le définir clairement. Les arguments pour l'existence de ces rapports dérivent de l'analyse diachronique d'un champ onomasiologique. La possibilité de détecter une systématicité au niveau du lexique est une préoccupation importante vers la fin de la première demie du dernier siècle. Les effets sont devenus visibles dans les œuvres lexicographiques, qui ont commencé à révéler une autre image du lexique. Même si, assez nombreux, ce type de dictionnaire ne s'est pas imposé. La majorité des travaux actuelles où on prétend analyser un certain champ lexical ne dépassent pas cet état, car il s'agit plutôt de dictionnaires diachroniques de certains champs onomasiologiques, sans indiquer les rapports existants entre les éléments de ces champs et sans distinguer entre les diverses types de rapports, à savoir l'apport essentiel de la théorie moderne.

La **deuxème partie** est consacrée à la perspective moderne, élaborée par Eugenio Coseriu, analysée d'une manière contrastive par rapport à la perspective précédente, en identifiant les constantes et les modifications parues ou des éléments nouveaux avec la motivation de chacun d'eux. Le mérite

principal de Coseriu consiste dans la délimitation claire de l'élément constitutif du champ lexical (le lexème, défini par sa signification lexicale), la distinction entre les diverses types d'organisation au niveau du lexique et l'individualisation de la place des champs lexicaux dans le domaine plus étendu de la lexématique par rapport aux autres sous domaines. En grande partie la théorie de Coseriu est le résultat de la réorganisation des théories antérieures (notamment celles de Trier et Weisgerber, ais aussi celle de Porzig), où il ajoute des principes et distinctions nouveaux, un rôle décisif ayant la phonologie de Troubetzkoy. La modification radicale réside dans la modalité de délimiter un champ lexical et la finalité de son analyse. On identifie un champ lexical à partir de la partie vers l'entier, en analysant les rapports paradigmatiques au niveau synchronique (là où ceux-ci existent), et non pas à partir de l'identification d'un certain champ onomasiologique et son analyse en diachronie. La finalité de la théorie des champs lexicaux n'est pas de décrire les éléments d'un champ, mais d'établir les oppositions de contenu, après la détermination préalable des traits distinctifs en accord avec le fonctionnement réel de la langue, sans appeler à de critères logiques ou à l'ordre de la réalité désignée.

Dans le but d'établir les limites de la «langue» où on peut identifier et décrire les champs lexicaux, Coseriu utilise, comme Trier auparavant, quelques distinctions linguistiques binaires dans un ordre à partir du général vers le particulier, en se soumettant à un concept de la distinction antérieure. Ainsi, on élimine de l'étude des champs lexicaux l'ordre des choses désignées, le niveau du métalangage, les éléments des expressions figées, les archaïsmes, les régionalismes, les éléments d'un autre niveau de langue (le jargon, l'argot), ce qui conduit à une «langue fonctionnelle» encadrée au niveau de la norme fixée par tradition. Les champs lexicaux se situent à ce niveau. Pourtant, si un élément qui appartient à un autre niveau de langue (diachronique, diatopique, diastratique) est l'équivalent sémantique d'un certain élément d'un champ lexical conformément au cadre précisé avant, cet équivalent peut être considéré comme un substituant de son correspondent appartenant à la «langue fonctionnelle». De même façon, si une opposition établie à un autre niveau de langue est subordonnée à un champ lexical conformément au cadre précisé avant, cette opposition peut être incluse dans le champ respectif, mais avec l'indication du niveau auquel appartiennent les éléments le composent. Ces possibilités constituent l'argument qui permet la localisation du champ lexical au niveau de ce que nous avons nommé «langue fonctionnelle élargie». Au niveau des éléments appartenant à la «langue fonctionnelle» on accentue l'importance de la distinction entre les rapports de désignation et les rapports de signification, ce qui aide à éclaircir le cas de désignation multiple ou

métaphorique. Dans ce contexte nous avons discuté la spécificité de la modalité de signifier du signe linguistique et présenté des arguments pour une vision unitaire de celui-ci, comme signe intentionnel arbitraire (seulement en ce qui concerne le rapport entre le signifiant et le signifié) et autonome (au niveau sémiotique). Les résultats indiquent une distinction entre le contenu linguistique et un contenu extralinguistique, qui s'attache au premier et dont l'ensemble constitue un contenu cognitif global. Ces distinctions s'avèrent indispensables dans la différenciation entre linguistique et cognitivisme.

La différence essentielle entre la perspective traditionnelle et la perspective moderne, la focalisation de la recherche sur l'identification des rapports entre les éléments constitutifs d'un champ lexical et la description de ces rapports, est prouvée par la détermination d'une typologie des champs lexicaux, qui a comme point de départ le spécifique des oppositions qui le constituent. La base de cette typologie est la phonologie de Troubetzkoy. Nous avons ajouté à cette typologie la distinction s y m é t r i q u e vs. a s y m é t r i q u e dans le cas des champs bidimensionnelles corrélatifs et un nouveau champ unidimensionnel (le champ s y n o n y m i q u e), qui consiste en des oppositions entre des parasynonymes, à savoir des synonymes qui présentent de traits distinctifs. Les synonymes équivalents sémantiquement présentent seulement des différences de niveau de langue.

Dans un autre sous-chapitre on reprend le problème de la direction cognitiviste, en soulignant l'incompatibilité entre la théorie des champs lexicaux et les théories cognitivistes, parce que le champ lexical consiste en une structure basée sur l'information strictement linguistique, tandis que les théories cognitivistes s'intéressent à une réalité qui inclut tant l'information lexicale, que l'information extralinguistique. En conséquence, les résultats de la linguistique cognitive sont hétérogènes par rapport à la réalité sur laquelle repose la théorie des champs lexicaux (limitée strictement au signifié lexical).

La viabilité de l'analyse de toute cette problématique est confirmée par l'analyse complète du champ lexical de la terminologie populaire roumaine des formes de relief positif et par la démonstration de son utilité dans la lexicographie, réalisées dans la dernière partie de ce travail.

La **troisième partie** propose une illustration de la modalité dont l'analyse d'une certaine zone du lexique, en suivant les principes de la théorie des champs lexicaux, conduit à une connaissance améliorée du lexique d'une langue et, par conséquent, à une meilleure organisation de celui-ci dans les œuvres lexicographiques. Le champ lexical de la terminologie roumaine des formes de relief positif est présenté en ayant comme base les rapports indiqués par l'information sémantique de chaque lexème. L'application est aussi une

réponse aux travaux actuels dans ce domaine, où on constate qu'on se résume au premier pas nécessaire à l'établissement d'un champ lexical, à savoir la description sémantique des lexèmes, à laquelle on ajoute des questions liées à l'étymologie et aux sens secondaires ou métaphoriques. Le concept de 'langue fonctionnelle élargie' a rendu possible l'inclusion des variantes du niveau de l'«architecture de la langue» (Coseriu) dans la structure déjà formée, mais aussi l'adjonction des distinctions supplémentaires, sans effets négatifs à propos de l'homogénéité du champ. À la fin de cette dernière partie est présentée la modalité de valoriser ces résultats en lexicographie et transférés dans les manuels pour apprendre une langue étrangère ou dans le domaine de la traduction automatisée.

Bibliografie

ARISTOTEL, *Categorii*, în *Organon*, I, Traducere, studiu introductiv, introduceri şi note de Mircea Florian, Editura Iri, Bucureşti, 1997, p. 79-146.

ARISTOTEL, *Despre interpretare*, în *Organon*, I, Traducere, studiu introductiv, introduceri şi note de Mircea Florian, Editura Iri, Bucureşti, 1997, p. 147-197.

ARISTOTEL, *Fizica*, Traducere şi note de N. I. Barbu, prefaţă de Anton Adămuţ, Editura Moldova, Iaşi, 1995.

ARISTOTEL, *Metafizica*, Traducere, comentariu şi note de Andrei Cornea, Humanitas, Bucureşti, 2007.

ARISTOTEL, *Politica*, Traducere de El. Bezdechi, Antet XX Press, Filipeştii de Târg, 2005.

AUROUX, Sylvain, *Deux hypothèses sur l'origine de la conception saussurienne de la valeur linguistique*, în „Travaux de linguistique et de littérature", tome XIII, nr.1, 1985, p. 295-299.

BALDINGER, Kurt, *Ver*s une s*émantique moderne*, Klincksieck, Paris, 1984.

BALLY, Charles, *L'arbitraire du signe. Valeur et signification*, în „Le Français moderne", Tome VIII, 1940, p. 196-205.

BEKKER, Immanuel, *Anecdota Graeca*, volumen secundum, *Apollonii Alexandrini de coniunctionibus et de adverbiis libri, Dionysii Thracis grammatica, Choerobosci Diomedis Melampodis Porphyrii Stephani in eam scholia*, Berlin, apud G. Reimerum, 1816.

BENVENISTE, Émile, *Nature du signe linguistique*, în *Problèmes de linguistique générale*, Gallimard, 1966, p. 49-55 (ed. I, 1939).

BENVENISTE, Émile, *Sémiologie de la langue*, în „Semiotica", I, 1969, p. 1-12, 127-135.

BIDU-VRÂNCEANU, Angela / FORĂSCU, Narcisa, *Modele de structurare semantică. Cu aplicaţii la limba română*, Facla, Timişoara, 1984.

BIDU-VRÂNCEANU, Angela, *Limba română contemporană. Lexicul*, Humanitas, Bucureşti, 2005.

BIDU-VRÂNCEANU, Angela, *Câmpuri lexicale din limba română*. *Probleme teoretice şi aplicaţii practice*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2008.

BIDU-VRÂNCEANU, Angela *et al.*, *Dicţionar de ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, Nemira, 2001.

BLOOMFIELD, Leonard, *Language*, Motilal Banarsidass Publishers, New Dehli, 2005 (ed. I, 1935).

BRENTANO, Franz, *Despre multipla semnificaţie a fiinţei la Aristotel*, Traducere din germană şi prefaţă de Ion Tănăsescu, Humanitas, Bucureşti, 2003.

BUYSSENS, Eric, *La nature du signe linguistique*, în „Acta linguistica", II, 1940-1941, p. 83-86.

BUYSSENS, Eric, *Le structuralisme et l'arbitraire du signe*, în „Studii şi cercetări de lingvistică", 3, 1960, p. 403-416.

CANTINEAU, J., *Les oppositions significatives*, în „Cahiers Ferdinand de Saussure", 10, 1952, p. 11-40.

CASADEI, Federica, *Lessico e semantica*, Carocci, Roma, 2003.

CASSIRER, Ernst, *Eseu despre om. O introducere în filozofia culturii umane*, Traducere de Constantin Coşman, Humanitas, Bucureşti, 1994.

CHALMERS, David J., *The Conscious Mind. In Search of a Fundamental Theory*, Oxford University Press, New York – Oxford, 1996.

COJOCARU, Vlad, *Câmpul semantic al noţiunii de «loc defrişat» în toponimia din bazinul Uzului* (*Moldova*), în „Anuar de lingvistică şi istorie literară", Tom. XXVIII, 1981-1982, p. 63-80.

COSERIU, Eugenio, *Pour une sémantique diachronique structurale*, în „L'Homme et son langage", Éditions Peeters, Louvain – Paris – Sterling, Virginia, 2001, p. 253-313 (ed. I, 1964).

COSERIU, Eugenio, *Vers l'étude des structures lexicales*, în „L'Homme et son langage", Éditions Peeters, Louvain – Paris – Sterling, Virginia, 2001, p. 215-252 (ed. I, 1966).

COSERIU, Eugenio, *Lexikalische Solidaritäten*, în „Poetica", 1. Band, 1967, p. 293-303.

COSERIU, Eugenio, *Zur Vorgeschichte der strukturellen Semantik: Heyses Analyse 'Schall'*, în *Sprache. Strukturen und Funktionen. XII Aufsätze zur Allgemeinen und Romanischen Sprachwissenschaft*, in Zusammenarbeit mit Hansbert Bertsch und Gisela Köhler, Hrsg. von Uwe Petersen, Gunter Narr, Tübingen, 1970, p. 181-192.

COSERIU, Eugenio, *Vers une typologie des champs lexicaux*, în „L'Homme et son langage", Éditions Peeters, Louvain – Paris – Sterling, Virginia, 2001, p. 285-410 (ed. I, 1975).

COSERIU Eugenio / GECKELER, Horst, *Trends in Structural Semantics*, Gunter Naar Verlag, Tübingen, 1981.

COSERIU, Eugenio, *Au-delà du structuralisme*, în „Linguistica et letteratura", VII, 1-2, 1982, Pisa, 1983, p. 9-16.

COSERIU, Eugenio, *Die Sprache zwischen φύσει und θέσει*, în „Natur in den Geisteswissenschaften I", Erster Blaubeurer Symposion, Tübingen, 1988, p. 89-106.

COSERIU, Eugenio, *Defensa de la Lexemática. Lo acertado en las discusiones acerca de la semántica estructural en España*, în „Panorama der lexikalischen Semantik: tematische Festschrift aus Anlaß des 60. Geburtstags von Horst Gekeler", Hrsg. von Ulrich Hoinkes, Narr, Tübingen, 1995, p. 113-124.

COSERIU, Eugenio, *Geschichte der Sprachphilosophie*, A. Francke Verlag, Tübingen und Basel, 2003.

COŞERIU, Eugen, *Prelegeri şi conferinţe* (1992-1993), Iaşi, 1994 (supliment al „Anuarului de lingvistică şi istorie literară", XXXIII, 1992-1993, Seria A – Lingvistică).

COŞERIU, Eugeniu, *Lingvistică integrală*, Interviu realizat de Nicolae Saramandu, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1996.

DENNET, Daniel D., *Tipuri mentale. O încercare de înţelegere a conştiinţei*, Traducere din engleză de Hortensia Pârlog, Humanitas, Bucureşti, 2008.

DESCARTES, René, *Discours de la méthode*, Introduction d'Alain et Paul Valéry, Edition établie, présentée et annotée par Samuel S. de Sacy, Gallimard, Paris 1970.

DESCARTES, [René], *Les Méditations métaphysiques*, avec une introduction, des notes et un appendice par Emile Thouverez, Belin, Paris, 1932.

DESCARTES, René, *Les principes de la philosophie*, Traduits en François par un de ses Amis, La Grande Salle du Palais, Paris, 1681.

DI CESARE, Donatella, *Die aristotelische Herkunft der Begriffe ἔργον und ἐνέργεια in Wilhelm von Humboldts Sprachphilosophie*, în „Energeia und Ergon", II, Gunter Narr Verlag, 1988, p. 29-46.

DIONISIO Trace, *Τέχνη γραμματική*, Testo critico e commento a cura di Giovan Battista Pecorella, Cappelli, Bologna, 1962.

DORNSEIFF, Franz, *Der deutsche Wortschatz nach Sachgruppen*, Walter de Gruyter & Co., Berlin und Leipzig, 1934.

DÖRSCHNER, Norbert, *Lexikalische Strukturen. Wortfeldkonzeption und Theorie der Prototypen im Vergleich*, Nodus Publikationen, Münster, 1996.

DUCHACEK, Otto, *Précis de sémantique française*, Opera Universitatis Purkynianae Brunesensis, Facultas Philosophica, Brno, 1967.

DUCHACEK, Otto, *Différents types de champs linguistiques et l'importance de leur exploration*, în „Zeitschrift für französische Sprache und Literatur", Neue Folge, Heft 1, 1968, p. 25-36.

DUMISTRĂCEL, Stelian, *Termes pour formes de relief. Le rôle de la variable géographique*, în „Revue de Linguistique Romane", N°s 167-168, 1978, p. 293-306.

ECO, Umberto, *La struttura assente. La ricerca semiotica e il metodo strutturale*, Bompiani, Milano, 2008.

EGE, Niels, *Le signe linguistique est arbitraire*, în „Travaux du Cercle Linguistique de Copenhague", Vol. V, 1949, p. 11-29.

ESCOBEDO RODRÍGUEZ, Antonio, *El campo léxico 'hablar' en español*, Servicio de Publicationes de la Universidad de Granada, Granada, 1992.

FLYDAL, Leiv, *Remarques sur certains rapports entre le style et l'état de la langue*, în „Nords Tids- skrift for sprogvidenskap", 16, 1951, p. 240-257.

FEHR, Johannes, *Saussure entre linguistique et sémiologie*, Traduit de l'allemand par Pierre Caussat, PUF, Paris, 2000.

FOUCAULT, Michel, *Cuvintele şi lucrurile. O arhologie a ştiinţelor umane*, Traducere de Bogdan Ghiu şi Mircea Vasilescu, Editura Univers, Bucureşti, 1996.

FREUD, Sigmund, *Zur Auffasung der Aphasien. Eine kritische Studie*, Franz Deutike, Leipzig und Wien, 1891.

FUNKE, Otto, *Form und Bedeutung in der Sprachstruktur*, în „Sprachgeschichte und Wortbedeutung. Festschrift Albert Debrunner gewidmet von Schüllern, Freunden und Kollegen", Franke Verlag, Bern, 1954, p. 141-150.

GAUGER, Hans-Martin, *Bedeutung und Bezeichnung*, în Helmut Stimm / Wolfgang Raible (Hrsg.), „Zur Semantik des Französischen" (Beihefte zur Zeitschrift für französische Sprache und Literatur, Band 9), Steiner, Wiesbaden, 1983, p. 25-29.

GECKELER, Horst, *Semanticá estructural y teoría del campo léxico*, Versión española de Marcos Martínez Hernández, Gredos, Madrid, 1976 (ed. I, 1971).

GECKELER, Horst, *Synonymie, antonymie et champ lexical*, în „Atti del XXI Congresso Internazionale di Linguistica e Filologia Romanza", Palermo, 1995, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1988, p. 261-266.

GECKELER, Horst, *Observations historiques sur la préhistoire de l'idée du champ lexical*, în „Actes du XXIIe Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes", Publiées par Arnik Englebert, Michel Pierrard, Laurence Rosier et Dan Van Raemdonck, Volume I, Max Niemeyer, Tübingen, 2000, p. 75-81.

GHIBĂNESCU, Gh., *Ispisoace şi zapise (Documente slavo-române)*, I-IV, Tipografia „Dacia", Iaşi, 1906-1915.

GIPPER, Helmut, *Der Inhalt des Wortes und die Gliederung des Wortschatzes*, în *Duden. Grammatik der deutschen Sprache*, Dudenverlag, Mannheim, 1959, p. 392-429).

GREIMAS, A.-J., *Sémantique structurale. Recherche de méthode*, Moreau et Cie, Paris, 1966.

GUIRAUD, Pierre, *La sémiologie*, PUF, Paris, 1971.

GUIRAUD, Pierre, *Structures étymologiques du lexique français*, Librairie Larousse, Paris, 1967.

HABERMANN, Clemens-Peter, *Felder und Wörter*, în „Panorama der lexikalischen Semantik: thematische Festschrift aus Anlaß des 60. Geburtstags von Horst Geckeler", Hrsg. von Ulrich Hoinkes, Narr, Tübingen, 1995, p. 263-291.

HALLER, Rudolf , *Wörter, Bedeutungen, Begriffe*, în „Sprache im technischen Zeitalter", 8/1963, p. 595-607.

HALLIG, Rudolf / WARTBURG, Walther von, *Begriffssystem als Grundlage für die Lexikographie* (*Versuch eines Ordnungsschemas*), 2. neu bearbeitete und erweiterte Auflage, Akademie Verlag, Berlin, 1963 (ed. I, 1952).

HEGER, Klaus, *Les bases méthodologiques de l'onomasiologie et du classement par concepts*, în „Travaux de Linguistique et de Littérature", III, 1, 1965, p. 7-32.

HEGER, Klaus, *La sémantique et la dichotomie de langue et parole. Nouvelles contributions à la discussion sur les bases théoriques de la sémasiologie et de l'onomasiologie*, în „Travaux de Linguistique et de Littérature", VII, 1, 1969, p. 47-111.

HEGER, Klaus, *Structures immanentes et structures conceptuelles*, în „Zeitschrift für französische Sprache und Literatur", Neue Folge, Heft 1, 1968, p. 17-24.

HEGER, Klaus, *Monem, Wort und Satz*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1971.

HEYSE, K.W.L., *System der Sprachwissenschaft*, Hrsg. von H. Steinthal, Ferd. Dümler's Verlagsbuchhandlung, Berlin, 1856.

HILTY, Gerold, *Der distinktive und der referentielle Charakter semantischer Komponenten*, în Helmut Stimm / Wolfgang Raible (Hrsg.), „Zur Semantik des Französischen" (Beihefte zur Zeitschrift für französische Sprache und Literatur, Band 9), Steiner, Wiesbaden, 1983, p. 30-39.

HJELMSLEV, Louis, *Preliminarii la o teorie a limbii*, Traducere de D. Copceag, Centrul de Cercetări Fonetice şi Dialectale, Bucureşti, 1967.

HJELMSLEV, Louis, *Pour une sémantique structurale*, în „Essais linguistiques", Les Éditions de Minuit, Paris, 1971, p. 105-121 (ed. I, 1957).

HUMBOLDT, Wilhelm von, *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwiklung des Menschengeschlechts*, în vol. *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwiklung des Menschengeschlechts. Über die Sprache* (volumul include şi câteva articole), Fourier Verlag, Wiesbaden, 2003 (ed. I, 1836) (ed. rom.: *Despre diversitatea structurală a limbilor şi influenţa ei asupra dezvoltării*

spirituale a umanităţii, Versiune românească, introducere, notă asupra traducerii, tabel cronologic, bibliografie şi indici de Eugen Munteanu, Humanitas, Bucureşti, 2008).

HUMBOLDT, Wilhelm von, *Über das vergleichende Sprachstudium in Beziehung auf die verschiedenen Epochen der Sprachentwiklung*, în vol. *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwiklung des Menschengeschlechts. Über die Sprache*, Fourier Verlag, Wiesbaden, 2003, p. 27-44 (ed. I, 1820).

HUMBOLDT, Wilhelm von, *Ueber die Aufgabe des Geschichtschreibers*, în *Werke*, Band IV, Herausgegeben von Königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften, B. Behr's Verlag, Berlin, 1905 [1821], p. 35-56.

ILIESCU, Maria, *Câmpul lexematic al noţiunilor «vechi»/ «bătrân»*, în *Miscelanea Romanica (1956-2007)*, Clusium & Scriptor, Cluj-Napoca, 2008, p. 95-102.

ILIESCU, Maria, *Semantica descendenţilor romanici ai lat.* vetulus, în *Miscelanea Romanica (1956-2007)*, Clusium & Scriptor, Cluj-Napoca, 2008, p. 221-228.

IPSEN, Gunther, *Der Alte Orient und die Indogermanen*, în „Stand und Aufgaben der Sprachwissenschaft. Festschrift für Wilhelm Streitberg", Carl Winter Verlag, Heidelberg, 1924, p. 200-237.

IPSEN, Gunther, *Der neue Sprachbegriff*, în „Wortfeldforschung. Zur Geschichte und Theorie des sprachlichen Feldes", Hrsg. von Lothar Schmidt, Wissenschaftiche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1973, p. 55-77 (ed. I, 1932).

JAHN, Thomas, *Zum Wortfeld 'Seele-Geist' in der Sprache Homers*, Beck, München, 1987.

JOLLES, André, *Antike Bedeutungsfelder*, în „Wortfeldforschung. Zur Geschichte und Theorie des sprachlichen Feldes", Hrsg. von Lothar Schmidt, Wissenschaftiche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1973, p. 104-115 (ed. I, 1934).

KANDLER, Günther, *Die „Lücke" im sprachlichen Weltbild*, în „Wortfeldforschung. Zur Geschichte und Theorie des sprachlichen Feldes", Hrsg. von Lothar Schmidt, Wissenschaftiche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1973, p. 351-370 (ed. I, 1959).

KLEIBER, Georges, *Sens, référence et existence: que faire de l'extralinguistique?*, în „Langages", 1997, nr. 127, p. 9-37.

KLOSS, Gerrit, *Untersuchungen zum Wortfeld „Verlangen/ Begehren" in Frühgriechischen Epos*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1994.

LAERTIOS, Diogenes, *Despre vieţile şi doctrinele filosofilor*, Traducere de C. I. Balmuş, studiu introductiv şi comentarii de Aram M. Frenkian, Polirom, Iaşi, 2001.

LAZARD, Gilbert, *La linguistique cognitive n'existe pas*, în „Bulletin de la Société de Linguistique de Paris", t. CII, 2005, fasc. 1. p. 3-16.

LEBSANFT Franz / GLEßGEN, Martin-Dietrich, *Historische Semantik in den romanischen Sprachen*, in „Historische Semantik in den romanischen Sprachen. Kognition, Pragmatik, Geschichte", herausgegeben von Franz Lebsanft und Martin-Dietrich Gleßgen, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 2004, p. 1-28.

LEIBNIZ, G. W., *Meditaţii cu privire la cunoaştere, adevăr şi idei*, în *Opere filozofice*, I, Traducere de Constantin Floru, studiu introductiv de Dan Bădărău, notiţe introductive şi note de Dan Bădărău şi Constantin Floru, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1972, p. 23-38.

LEIBNIZ, G. W., *Dialog privitor la conexiunea dintre lucruri şi cuvinte şi la realitatea adevărului*, în *Opere filozofice*, I, Traducere de Constantin Floru, studiu introductiv de Dan Bădărău, notiţe introductive şi note de Dan Bădărău şi Constantin Floru, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1972, p. 11-21.

LEIBNIZ, G. W., *Nouveaux essais sur l'entendement humain*, Ernest Flammarion, Paris, 1935.

LERCH, Eugen, *Vom Wesen des sprachlichen Zeichens*, în „Acta linguistica", I, 1939, p. 145-161.

LIDDELL, Henry George / SCOTT, Robert, *A Greek – English Lexicon*, A New Edition Revised and Augmented throughout by Sir Henry Stuart Jones with the assistance of Roderick McKenzie *et al.*, With a revised supliment, Clarendon Press, Oxford, 1996.

LOŞONŢI, Dumitru, *Toponime româneşti care descriu forme de relief*, Clusium, Cluj-Napoca, 2000.

LUCIDI, Mario, *L'equivoco de «l'arbitraire du signe». L'iposema*, în „Cultura Neolatina", 1950, p. 185-208.

LYONS, John, *Introducere în lingvistica teoretică*, Traducere de Alexandra Cornilescu şi Ioana Ştefănescu, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1995.

MENGE, Hermann, *Griechisches – Deutsches Wörterbuch mit besonderer Berücksichtigung der Etymologie*, Langenscheidsche Verlagsbuchhandlung, Berlin, 1910.

MARTINET, André, *La double articulation linguistique*, în „Travaux du Cercle Linguistique de Copenhague", Vol. V, 1949, p. 30-37.

MIHAIL, Paul, *Documente şi zapise moldoveneşti dela Constantinopol (1607-1806)*, Lupta Moldovei, Iaşi, 1948.

MOLDOVANU, Dragoş, *Chestionar toponimic şi entopic general*, Institutul de lingvistică, istorie literară şi folclor, Iaşi, 1978.

MOLDOVANU, Dragoş, *Un fenomen ignorat în anchetele dialectale: resemantizarea toponimelor*, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară", Tom. XXIII, 1971, p. 23-32.

MÜLLER, Gert, *Wortfeld und Sprachfeld*, în „Beiträge zur Einheit von Bildung und Sprache im geistigen Sein. Festschrift zum 80. Geburtstag von Erns Otto", Hrsg. von Gerhard Haselbach und Günter Hartmann, Walther de Gruyter & Co., Berlin, 1957, p. 155-163.

MUNTEANU, Lucia-Gabriela, *Câmpul lexical-semantic «drum» în limba română*, Universitas XXI, Iaşi, 2004.

NAERT, Pierre, *Arbitraire et nécessaire en linguistique*, în „Studia Linguistica", 1, 1947, p. 5-10.

NIETZSCHE, Friedrich, *Also sprach Zarathustra*, Magnus, Essen, 2003.

NYROP, Kristoffer, *Grammaire historique de la langue française*, Copenhague Gyldendalske Boghandel Nordisk Vorlag, Leipzig-New York-Paris, 1908.

ÖHMAN, Suzanne, *Theories of the 'Linguistic Field'*, în „Word", 9, 1953, p. 123-134.

ÖHMAN, Suzanne, *Wortinhalt und Weltbild. Vergleichende und methodologische Studien zu Bedeutungslehre und Wortfeldtheorie*, Norstedt, Stockholm, 1951.

PEIRCE, Charles Sanders, *Opere*, a cura di Massimo A. Bonfantini, Bompiani, Milano, 2003.

PLATON, *Kratylos*, în *Opere III*, Traducere, lămuriri preliminare şi note de Simina Noica, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978.

PORZIG, Walter, *Das Wunder der Sprache*. *Probleme, Methoden und Ergebnisse der modernen Sprachwissenschaft*, Dritte Auflage, Francke Verlag, Bern und München, 1962 (ed. I, 1950).

PORZIG, Walter, *Wesenhafte Bedeutungsbeziehungen*, în „Wortfeldforschung. Zur Geschichte und Theorie des sprachlichen Feldes", Hrsg. von Lothar Schmidt, Wissenschaftiche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1973, p. 78-103 (ed. I, 1934).

POTTIER, Bernard, *Recherches sur l'analyse sémantique en linguistique et en traduction mécanique. Série A. Linguistique appliquée et Traduction Automatique II*, Publications Linguistique de la Faculté de Lettre et Sciences de l'Univérsité de Nancy, Nancy, 1963.

POTTIER, Bernard, *Vers une sémantique moderne*, în „Travaux de linguistique et de littérature", tome II,1, 1964, p. 107-137.

POTTIER, Bernard, *Présentation de la linguistique. Fondements d'une théorie*, în „Travaux de Lingustique et Littérature", V, 1, 1967, p. 7-60.

POTTIER, Bernard, *Champ sémantique, champ d'expérience et structure lexicale*, în „Zeitschrift für französische Sprache und Litaratur", Neue Folge, Heft 1, 1968, p. 37-40.

POTTIER, Bernard, *Typologie interne de la langue*, în „Travaux de linguistique et de littérature", tome VII, 1, 1969, p. 29-46.

POTTIER, Bernard, *Sémantique générale*, PUF, Paris, 1992.

RAIBLE, Wolfgang, *Zur Einleitung*, în Helmut Stimm / Wolfgang Raible (Hrsg.), „Zur Semantik des Französischen" (Beihefte zur Zeitschrift für französische Sprache und Literatur, Band 9), Steiner, Wiesbaden, 1983, p. 1-24.

REUNING, Karl, *Die Feldtheorie*, în „Wortfeldforschung. Zur Geschichte und Theorie des sprachlichen Feldes", Hrsg. von Lothar Schmidt, Wissenschaftiche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1973, p. 226-277 (ed. I, 1941).

REY-DEBOVE, J., *La définition léxicographique: recherches sur l'équation sémique*, în „Cahiers de lexicologie", VIII, 1966, 1, p. 71-94.

RICKHEIT, Gert / WEISS, Sabine / EIKMEYER, Hans-Jürgen, *Kognitive Linguistik. Theorien, Modelle, Methoden*, A. Franke, Tübingen und Basel, 2010.

ROESLER, Ulrike, *Licht und Leuchten im Ṛgveda: Untersuchungen zum Wortfeld des Leuchtens und zur Bedeutung des Lichts*, Indica et Tibetica, Swisttal-Odendorf, 1997.

RUPP, Heinz, *Wortfeld und Wortinhalt*, în „Festgabe für Friedrich Maurer, zum 70. Geburtstag am 5. Januar 1968", Hrsg. von Werner Besch / Siegfried Grosse / Heinz Rupp, Pädagogischer Verlag Schwann, Düsseldorf, 1968, p. 35-49.

SAUSSURE, Ferdinand de, *Cours de linguistique générale*, Édition critique par Rudolf Engler, Tome 1, Reproduction de l'édition originale, Otto Harrassowitz, Wiesbaden, 1989.

SAUSSURE, Ferdinand de, *Cours de linguistique générale*, publié par Charles Bally et Albert Sechehaye avec la collaboration de Albert Riedlinger, Payot & Cie, Paris, 1922.

SĂTEANU, C. / HOMORODEAN, M., *Câmpuri semantice în sistemul denominativ al formelor de relief*, în „Studii de Onomastică", volum îngrijit de Ioan Pătruț, Cluj, 1976.

SCHAFF, Adam, *Langage et réalité*, în „Problèmes du langage", É. Benveniste *et al.*, NRF, Paris, 1966.

SCHWARZ, Hans, *Leitmerkmale sprachlicher Felder. Ein Beitrag zur Verfahrensweise der gliederungsforschung*, în „Sprache. Schlüssel zur Welt. Festschrift für Leo Weisgerber", Hrsg. von Helmut Gipper, Pädagogischer Verlag Schwann, Düsseldorf, 1959, p. 245-255.

SCHWARZ, Hans, *Zwölf Thesen zur Feldtheorie*, în „Wortfeldforschung. Zur Geschichte und Theorie des sprachlichen Feldes", Hrsg. von Lothar Schmidt, Wissenschaftiche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1973, p. 426-435 (ed. I, 1966).

SEBEOK, Thomas A., *Semnele: o introducere în semiotică*, Traducere de Sorin Mărculescu, Humanitas, Bucureşti, 2002.

SECHEHAYE, Albert / BALLY, Charles / FREI, Henri, *Pour l'arbitraire du signe*, în „Acta linguistica", II, 1941, p. 165-169.

SEIDENSTICKER, Tilman, *Altarabisch 'Herz' und sein Wortfeld*, Harrassowitz, Wiesbaden, 1992.

SOENNECKEN, Silvia, *Misogynie oder Philogynie?: philologhisch-theologhische Untersuchungen zum Wortfeld Frau bei Augustinus*, Lang, Frankfurt am Main, 1993.

STEINTHAL, Heymann, *Geschichte der Sprachwissenschaft bei den Griechen und Römern. Mit besonderer Rücksicht auf die Logik*, Ferd. Dümmlers Verlag, Bonn-Hannover-Hamburg-Kiel-München, 1890.

STEINTHAL, Heymann, *Grammatik, Logik und Psychologie. Ihre Prinzipien und ihr Verhältniss zu einander*, Ferd. Dümler's Verlagsbuchhandlung, Berlin, 1855.

TIMMERMANN, Jörg, *Lexematische Wortfeldforschung einzelsprachlich und kontrastiv. Das Wortfeld „Gewässer" im Französischen, Deutschen, Englischen und Spanischen*, Gunter Narr Verlag, Tübingen, 2007.

TRIER, Jost, *Altes und Neues vom sprachlichen Feld*, în „Wortfeldforschung. Zur Geschichte und Theorie des sprachlichen Feldes", Hrsg. von Lothar Schmidt, Wissenschaftiche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1973, p. 453-464 (ed. I, 1968).

TRIER, Jost, *Das sprachliche Feld. Eine auseinandersetzung*, în „Neue Jahrbücher für Wissenschaft und Jugendbildung", 10, 1934, p. 429-449.

TRIER, Jost, *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes. Von den Anfängen bis zum Beginn des 13. Jahrhunderts*, Zweite Auflage, Carl Winter Universitätsverlag, Heidelberg, 1973 (ed. I, 1931).

TRIER, Jost, *Deutsche Bedeutungsforschung*, în „Wortfeldforschung. Zur Geschichte und Theorie des sprachlichen Feldes", Hrsg. von Lothar

Schmidt, Wissenschaftiche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1973, p. 116-128 (ed. I, 1934).

TRIER, Jost, *Sprachliche Felder*, în „Zeitschrift für deutsche Bildung", 8, 1932, p. 417-427.

TRUBETZKOY, N. S., *Essai d'une théorie des oppositions phonologiques*, în „Journal de Psychologie", XXXIII, 1936, p. 5-18.

TRUBETZKOY, N. S., *Grundzüge der Phonologie*, Vandenhoeck & Roprecht in Göttingen, 1977, 6. Auflage (ed. 1, 1939).

UHLIG, Gustav (editor), *Dionysii Thracis Ars grammatica*, Teubner, Lipsiae, 1883 (Grammatici graeci, I, 1).

ULLMANN, S., *Précis de sémantique française*, Éditions A. Franke S. A. Berne, Bern, 1975.

WARTBURG, Walther von, *Betrachtungen über das Verhältnis von historischer und deskriptiver Sprachwissenschaft*, în „Mélanges de linguistique offerts à Charles Bally", Slatkine Reprints, Genève, 1972 (ed. a II-a), p. 3-18 (ed. I, 1939).

WARTBURG, Walther von, *Das Ineinandergreifen von deskriptiver und historischer Sprachwissenschaft*, în „Berichte über die Verhandlungen der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig. Philologisch-historische Klasse", 83/1, 1931, p. 1-23.

WARTBURG, Walther von, *Problèmes et méthodes de la linguistique*, PUF, Paris, 1946.

WARTBURG, Walther von, *Über die Gliederung des Wortschatzes*, în „Wortfeldforschung. Zur Geschichte und Theorie des sprachlichen Feldes", Hrsg. von Lothar Schmidt, Wissenschaftiche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1973, p. 162-184 (ed. I, 1937).

WEISGERBER, Leo, *Buchbesprechung: Jost Trier, Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstandes*, în „Wortfeldforschung. Zur Geschichte und Theorie des sprachlichen Feldes", Hrsg. von Lothar Schmidt, Wissenschaftiche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1973, p. 39-40 (ed. I, 1932).

WEISGERBER, Leo, *Die Sprachfelder in der geistigen Erschliessung der Welt*, în „Wortfeldforschung. Zur Geschichte und Theorie des sprachlichen Feldes", Hrsg. von Lothar Schmidt, Wissenschaftiche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1973, p. 318-355 (ed. I, 1954).

WEISGERBER, Leo, *Die sprachliche Gestaltung der Welt*, 3. neuarbeitete Auflage, Pädagogischer Verlag Schwann, Düsseldorf, 1962 (ed. I, 1950).

WEISGERBER, Leo, *Die sprachlichen* '*Zugriffe*', în „Beiträge zur Einheit von Bildung und Sprache im geistigen Sein. Festschrift zum 80. Geburtstag

von Ernst Otto", Hrsg. von Gerhard Haselbach und Günter Hartmann, Walther de Gruyter & Co., Berlin, 1957, p. 294-299.

WEISGERBER, Leo, *Vom inhaltlichen Aufbau des deutschen Wortschatzes*, în „Wortfeldforschung. Zur Geschichte und Theorie des sprachlichen Feldes", Hrsg. von Lothar Schmidt, Wissenschaftiche Buchgesellschaft, Darmstadt, 1973, p. 193-225 (ed. I, 1939).

WEISGERBER, Leo, *Vom Weltbild der deutschen Sprache*, Pädagogische Verlag Schwann, Düsseldorf, 1953 (ed. I, 1950).

WEISGERBER, Leo, *Das Problem der inneren Sprachform und seine Bedeutung für die deutsche Sprache*, în „Germanisch-Romanische Monatsschrift", 14, 1926, p. 241-256.

WITTGENSTEIN, Ludwig, *Philosophische Untersuchungen*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2003.

Indice de autori

Abel, C. 31
Aristotel 15, 50, 51, 88, 89, 138, 182
Augustin 58
Auroux, Sylvain 104

Baldinger, Kurt 31
Bally, Charles 61, 68, 75, 120, 121, 141, 245, 253
Bekker, August Immanuel 89
Benveniste, Émile 136-138, 140, 141
Bloomfield, Leonard 76, 77
Brentano, Franz 89
Budai-Deleanu, Ioan 227
Buyssens, Eric 146

Cantineau, J. 164
Casadei, Federica 192
Cassirer, Ernst 143, 144
Chalmers, David J. 144
Cojocaru, Vlad 196
Coseriu, Eugenio 11, 16, 17, 25, 27-29, 31, 34, 75, 76, 80, 94, 95, 101-111, 113, 116-136, 140, 144, 148, 156, 158, 159, 163-184, 190-192, 195, 217, 239, 240, 241, 243, 246-248, 250, 251, 254-258

Dennett, Daniel C. 144
Descartes, René 138, 144, 151
Di Cesare, Donatella 49, 51, 52
Diogene Cinicul 90
Diogenes din Apollonia 198
Diomedes 89
Dionysios Thrax (Dionisio Trace) 17, 27, 30, 86-89, 246, 254
Dornseiff, Franz 61, 62, 69, 98, 225, 245, 253
Dörschner, Norbert 103, 104
Ducháček, Otto 101, 114, 116, 117
Dumistrăcel, Stelian 197

Eco, Umberto 138
Ege, Niels 141
Eminescu, Mihai 227
Engler, Rudolf 35, 98
Escobedo Rodríguez, Antonio 25, 173

Fehr, Johannes 139
Flydal, Leiv 126
Frâncu, Constantin 13
Frei, Henri 141
Freud, Sigmund 150, 151, 154
Funke, Otto 83

Gauger, Hans-Martin 152
Geckeler, Horst 31, 33, 42, 63, 134, 174
Ghibănescu, Gh. 80
Gilliéron, Jules 56, 57
Gleßgen, Martin-Dietrich 154
Godel, R. 34
Greimas, A.-J. 30, 83, 84
Guiraud, Pierre 37, 73, 138, 146, 147

Habermann, Clemens-Peter 190
Haller, Rudolf 83
Hallig, Rudolf 59, 98
Hegel, G. W. F. 30, 239, 244, 252
Hesiod 58

Heyse, K.W.L. 27-31, 178, 239, 244, 252
Hilty, Gerold 152, 153
Hjelmslev, Louis 66, 83, 84, 120, 155, 198
Homer 58
Humboldt, Wilhelm von 15, 21-24, 28, 30, 32-34, 38, 39, 43, 44, 48-51, 60, 61, 63, 66, 68, 74, 76, 78, 96, 192, 239, 244-246, 252-254
Husserl, Edmund 36, 244, 252

Iliescu, Maria 11, 13, 80, 168
Ipsen, Gunther 24, 33, 35-38, 85, 86, 90, 244, 252
Irimia, Dumitru 13

Jahn, Thomas 58
Jolles, André 11, 24, 27, 85-92, 94, 246, 254

Kandler, Günther 76, 83, 96, 97, 244, 247, 252, 255
Kant, Immanuel 30
Kleiber, Georges 143
Kloss, Gerrit 58

Laertios, Diogenes 90, 198
Lamiquíz, V. 186, 188
Lazard, Gilbert 192
Lebsanft, Franz 154
Leibniz, G. W. 22, 30, 104, 144, 147, 148, 150, 151, 157
Lerch, Eugen 145
Loşonţi, Dumitru 196
Lounsbury, F. 169
Lucidi, Mario 141
Lullus, Raymundus 22, 30
Lyons, John 171, 172

Martinet, André 138
Menge, Hermann 90
Meyer, Richard Moritz 31, 63, 239, 244, 252
Moldovanu, Dragoş 13, 130, 196, 197, 199
Müller, Gert 113

Nyrop, Kr. 145, 146

Ogden, C. K. 69, 143, 153
Öhman, Suzanne 31, 37

Pecorella, Giovan Battista 89
Peirce, Charles Sanders 152
Platon 141, 147
Poe, E. A. 133
Porzig, Walter 11, 58, 85, 92-95, 165, 246-248, 254-256
Pottier, Bernard 22, 30, 116, 153, 155, 179, 198, 199
Priscianus 89

Raible, Wolfgang 152-154
Reuning, Karl 77-79, 83, 244, 247, 252, 255
Rey-Debove, J. 186
Richards, I. A. 69, 143, 153
Rickheit, Gert 154
Roesler, Ulrike 58
Rupp, Heinz 97, 98, 244, 252

Sapir, Edward 74
Saussure, Ferdinand de 11, 15, 22, 24, 32-36, 38, 39, 41, 43-46, 48, 53-57, 64, 66, 68, 69, 72-74, 76, 95, 98, 112, 114, 123, 124, 126, 136-143, 145, 147, 150, 151, 156, 192, 239, 244-246, 251, 252, 254

Schaff, Adam 143, 144
Schopenhauer, Arthur 78, 79, 81
Schwarz, Hans 77, 83, 244, 252
Sebeok, Thomas A. 137, 138
Sechehaye, Albert 141
Seidensticker, Tilman 58
Soennecken, Silvia 58
Steinthal, Heymann 27, 30, 88
Stöhr, Adolf 31

Tegnér, E. 31
Timmermann, Jörg 16, 25, 98, 102, 185-187, 189
Trier, Jost 11, 16, 17, 23-25, 27, 32, 33, 35, 37-66, 69, 73, 74, 76-79, 82, 85-88, 92, 93, 96, 97, 101-105, 113, 117-119, 122, 136, 158, 166, 172, 190, 239, 240, 243-246, 248, 251-254, 256
Trubetzkoy, N. S. 159-164, 166, 169, 172, 175, 248, 249, 256, 257

Uhlig, Gustav 87, 89
Ullmann, S. 83, 155, 156

Wartburg, Walther von 56, 57, 59, 75, 79, 98, 122, 247, 255
Weisgerber, Leo 11, 17, 25, 35, 38, 65-77, 85, 96, 97, 101-103, 117, 118, 158, 159, 166, 190, 240, 243-246, 248, 251-254, 256
Werner, H. 31
Whorf, Benjamin Lee 74
Wittgenstein, Ludwig 25